

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Markéta Kobrsková

**Stavební proměny hradu a zámku Frýdlant
v době renesance**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Hamsíková

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Stavební proměny hradu a zámku Frýdlant v době renesance“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného akademického titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 16. června 2011

Markéta Kobrsková

Bibliografická citace

Stavební proměny hradu a zámku Frýdlant v době renesance [rukopis] : bakalářská práce / Markéta Kobrsková; vedoucí práce: Magdalena Hamsíková. -- Praha, 2011. -- s. 77

Anotace

Tématem bakalářské práce „Stavební proměny hradu a zámku Frýdlant v době renesance“ je zejména architektura hradu a zámku Frýdlant, stavební proměny tohoto sídla v době jeho vlastnictví rodem Redernů (od roku 1558). Předmětem práce je rovněž samotný rod Redernů a související stavební a objednatelská činnost tohoto rodu ve Frýdlantu, spojená s významnou historickou postavou Melchiora z Redernu (1555–1600). Mezi významné objednávky z tohoto období patří například Kostel Nalezení sv. Kříže ve Frýdlantu, kde nechala Kateřina Redernová vybudovat pohřební kapli, která je vrcholným renesančním dílem. Tu vytvořil Erhard Heinrich a postavením této kaple byl pověřen Marcus Spazzio, stavitel frýdlantského Dolního zámku a dalších renesančních staveb. Pro ucelený přehled dějin hradu a zámku Frýdlant, je zde shrnuta historie jednotlivých rodů, které zde žily a ovlivnily jeho stavební vývoj. V práci jsem také naznačila problematiku nalezených sgrafit, o kterých jsem našla zmínku v restaurátorských zprávách.

Klíčová slova

Hrad a zámek Frýdlant, Redernové, renesance, saská renesance, architektura, Frýdlant

Abstract

The Bachelor thesis “ The architectural changes of the castle and the chateau Frýdlant in Renaissance“ especially architecture of the castle and the chateau Frydlant building transformations of this castle during ownership of the House of Redern (since 1558). The House of Redern is the object of this thesis as well and also his building and chartering activity in Frydlant. This activity is connected with important historical person Melchior of Redern (1555–1600). Překlad: For instance the castle Nalezení sv. Kříže in Frýdlant is ranked among important orders of this age, where Kateřina Redernová give to build Burial(Funeral) Chapel that is a top renaissance art. This Chapel was made by Erhard Heinrich and Marcuss Spazzio was entrusted with the build of this chapel. He was the builder of the frýdlant down castle and other

renaissance building. For a coherent summary of the history of the castle and chateau of Frýdlant there is a summary of history of a several descents, that lived there and influenced its building development. In this thesis I also mentioned the problems of a founded sgrafit, of which I found a reference in restoring reports.

Keywords

Castle and the chateau Frýdlant, Redern, Renaissance, Frýdlant

Počet znaků (včetně mezer): 103 419

Poděkování

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Magdaleně Hamsíkové, za čas věnovaný konzultacím mé bakalářské práce. Děkuji jí za cenné rady, připomínky, náměty a především její vstřícnost.

Obsah

I. Úvod.....	7
II. Přehled literatury.....	8
III. Kapitoly	10
1 Přehled vývoje hradu a zámku ve Frýdlantu (historický kontext).....	10
2 Stavební vývoj v souvislostech s majiteli sídla	13
2.1 Stavební proměny hradu a zámku od 14. do poloviny 16. století.....	13
2.2 Biberštejnové.....	15
2.3 Redernové	17
2.3.1 Melchior z Redernu a jeho žena Kateřina	18
2.3.2 Kryštof II. z Redernu	22
2.4 Přestavba Frýdlantu za Redernů.....	26
2.4.1 Horní hrad.....	27
2.4.2 Dolní zámek.....	32
2.4.3 Křídlo zámecké kaple	34
2.4.4 Nádvoří se sgrafity	37
2.4.5 Saská renesance	38
2.4.6. Město a jeho zdroje financí a obživy.....	40
2.4.6.1 Stavební vývoj ve městě.....	41
2.4.6.2 Kostel Nalezení sv. Kříže ve Frýdlantu.....	41
2.4.7. Globicova mapa.....	45
2.5 Albrecht z Valdštejna.....	46
2.6 Gallasové.....	47
2.7 Clam-Gallasové.....	49
V. Závěr.....	51
VI. Obrazová příloha	52
VII. Seznam vyobrazení	71
VIII. Seznam použité literatury	74

I. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá hradem a zámek Frýdlant v době renesance. Předmětem této práce je hlubší pojednání o tomto nejvýznamnějším období jeho existence.

S touto dobou je spojen významný rod Redernů (od roku 1558), s kterým souvisí stavební a objednavatelská činnost ve Frýdlantě. Významnou historickou postavou je Melchior z Redernu (1555–1600), za kterého byly provedeny hlavní přestavby. Redernové obětovali pevnostní fortifikační funkci hradu výstavbě zámeckého sídla¹ a pro tuto stavební činnost si vybrali italského architekta Marca Spazzia di Lancio de Vall'd'Intevi, žijícího v nedalekém Zhořelci.² Na hradě byly provedeny renesanční úpravy hradu a v severní části jím byl postaven nový Dolní zámek s kaplí sv. Anny.³

Frýdlant se v této době stal významným ohniskem severské renesance. Severní část Evropy přijala v této době renesanci po svém způsobu, kdy přizpůsobila skladbu a tvarosloví domácí gotice. To je příznačné pro Sasko, kde zároveň působily i vlivy francouzské, dále dolní Rýn, Vestfálsko, Nizozemí a naše země.⁴ Mezi typické architektonické prvky saské renesance použité na hradě a zámku Frýdlant patří například jednotné utváření zámecké budovy, kdy věž se schodištěm je předsunuta před vlastní budovu a částečně se s tělem stavby prolíná, ta je používaná od 16. století.⁵ Tento typ architektury vychází ze zámků ve Francii, například Blois a Chambord, které byly stavěny italskými architekty.⁶ Plocha fasády je členěna schodišťovou věží, arkýři a její plastickou působivost dotváří bosáž v nárožních a portálových partiích zdíva se sgrafitovou výzdobou.⁷

Po uvedení stručného vývoje hradu a zámku ve Frýdlantu se soustředím na jednotlivé rody, které zde žily a tím i ovlivnily jeho stavební vývoj. Především se zaměřuji na nejvýznamnější dobu, která byla za Redernů, kdy byl hrad a zámek renesančně přestavěn. Shrnutím všech proměn hradu a zámku v čase získáme o něm ucelený přehled.

¹ SCHEYBAL 1994, 16.

² SCHEYBAL 1994, 16.

³ SCHEINPFLUGOVÁ/NOVÁKOVÁ 1997, 98.

⁴ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 79–80.

⁵ SCHEYBAL 1994, 12.

⁶ KAUFFMANN 1970, 127.

⁷ ANDĚL 1984, 15–16.

II. Přehled literatury

O hradu a zámku najdeme mnoho literatury, která obsahuje převážně jen základní zkrácené a opakující se informace, čerpané z několika základních knih.

Nejdůležitějším pramenem pro architekturu hradu a zámku, z kterého jsem čerpala, je Stavebně historický průzkum z roku 1967 od Dobroslavy Menclové, který je uložen v NPU–UOP v Liberci. Zde jsou uloženy půdorysy hradu a zámku i s přesnými zakreslenými údaji. Dále je zde umělecko-historický rozbor, který obsahuje architektonický popis hradu a zámku. Ten není dostatečně popsán v žádné z publikací o hradu a zámku Frýdlant. V tomto průzkumu chybí popis některých částí exteriéru jak hradu, tak zámku. Také jsem zde nenašla žádné popisy sgrafit, které patří mezi hlavní dominantní ozdobné prvky renesance na Frýdlantu. O sgrafitech jsem se více dozvěděla v restaurátorských zprávách, které jsou uloženy mezi dokumenty na hradě Frýdlant.

Knihou, z které často čerpá literatura, je první díl České hrady od Dobroslavy Menclové. Zde je stručně popsán vznik nejstarší části hradu Frýdlant. Další knihou je Státní hrad a zámek Frýdlant od Viktora Kotrby, kde najdeme i půdorysy hradu a zámku z různých časových období, jako u Menclové. Další podrobněji popsanou knihou je Státní hrad a zámek Frýdlant od Josefa V. Scheybala. V knize Centrální stavby české renesance od Jarmily Krčálové, najdeme jen odstavec s popisem zámecké kaple ve Frýdlantu.

V dnešní době je tematika o hradu a zámku Frýdlant v dostupné literatuře nejlépe shrnuta v knize Frýdlantsko od Rudolfa Anděla a Romana Karpaše, z které také čerpám. Zde najdeme informace od nejstarších dob města Frýdlant až po hrad a zámek, kde jsou především podrobné informace o jeho majitelích od nejstarších dob až po současnost.

V časopise Zprávy památkové péče jsem našla 3 články. Od kastelánky hradu Frýdlant Jany Pavlíkové je zde článek Listiny nalezené v makovici velké věže hradu Frýdlant. Druhým pojednáním je od Jana Sommera Renesanční proměna velké věže hradu Frýdlant. Třetí je od autora Václava Girsy Obnova a konzervace věže frýdlantského horního hradu. Tematikou hradu a zámku Frýdlant v době renesance se dnes hodně zabývá pan Milan Svoboda, který například napsal do Sborníku Severočeského muzea článek Nově objevený pramen pro dějiny mauzolea Redernů ve Frýdlantu v Čechách, nebo do Sborníku Národního památkového ústavu článek Pohřební plátno s Melchiorem z Redernu.

O saské renesanci je v literatuře napsáno velice málo. První kniha, která zařazuje umění renesance do širších souvislostí je od Evy Šamánkové, Architektura české renesance. Zde je celá kapitola o severské renesanci. Recenzi na tuto knihu napsala Jarmila Krčálová, která se kriticky vyjadřuje k jednotlivým kapitolám. Dále saský vliv také najdeme v umělecko-historickém rozboru

od Dobroslavy Menclové. O saské renesanci jsem našla také stručně napsáno v Dějinách českého výtvarného umění II/1, v kapitole Renesanční sochařství v Čechách a na Moravě od Iva Kořána a v kapitole Renesanční architektura v Čechách a na Moravě od Dobroslavy Menclové. Dále v třetím díle knihy od Rudolfa Anděla Hrady, zámky, a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Literatury k renesanci o hradu a zámku Frýdlant je velice málo a ještě méně k saské renesanci, která je v knihách minimálně popsána a někdy i opomíjena.

III. Kapitoly

1 Přehled vývoje hradu a zámku ve Frýdlantu (historický kontext)

Od počátku 10. století je součástí českého státu Záhvozdí či „provincia Zagost“, nazývajících se v nejstarších listinách území při horním toku Zhořelecké Nisy a řeky Snědé. Žitavsko spjaté od 14. století přátelskou družbou s lužickým „Šestiměstím“ bylo roku 1635 české koruně odebráno. Frýdlantsko zůstalo na hranicích České republiky jako poslední zbytek této državy.⁸

Frýdlantsko leží na severu Čech v srdci Jizerských hor. Jméno Frýdlant je odvozeno od slov Frieden, znamenající klid a mír, nebo kraj, venkov.⁹ Tento název také může naznačovat funkci Frýdlantu, kdy podle pověsti zde nejdříve stála strážní věž, která poskytovala ochranu procházejícím lidem po stezce.¹⁰

Nejstarší osídlení lze klást do starší doby kamenné - paleolitu¹¹. Byly zde nalezeny římské mince, které také svědčí o obchodní cestě, která tudy zprostředkovala styk římského impéria s jantarovým pobřežím Baltu.¹² Později cílem cesty bylo její navázání na významnou cestu Via regia, která vedla z Porýní přes Erfurt, Lipsko, Drážďany, Kamenz, Budyšín, Zhořelec do Vratislavi, Krakova a dále do oblasti Kyjevské Rusi. Druhým cílem tohoto směru bylo spojení Čech, Dolní a Horní Lužice, Braniborska a následně Baltského moře, kam se orientovala politika především Karla IV. Hlavním uzlem komunikace byla Žitava, která obdržela právo od českých panovníků konat trhy, mít sklad soli a vybírat clo. Žitavskou výsadou byla i tradiční cesta z Čech do Lužice, která vedla přes Mimoň, Jablonné a hraniční lesy, kde byl Karlem IV. postaven hrad Karlsfried (1357) na obranu cesty. Ta pokračovala do Žitavy a Zhořelce. Zhořelečtí se snažili vyhnout clu, proto volili často kratší cestu „frýdlantskou“, která vedla přes Seidenberg (Závidov), Frýdlant, dále k Liberci, Hodkovicím, Turnovu do Pojizeří. Tuto cestu Karel IV. zakázal užívat roku 1351, ale přes opakovaný zákaz, byla tato cesta dále používána. V polovině 15. století se již po této cestě běžně jezdilo bez překážek.¹³

K prvnímu osídlení došlo až příchodem Slovanů lužicko-srbského původu. Vznikají osady Srbská, Háj, Ves, Ředlance a další. Pravděpodobně od Přemysla Otakara II. (1253–1278) nastává kolonizační činnost.¹⁴

⁸ KOTRBA 1959, 9.

⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 37.

¹⁰ SCHEYBAL 1994, 9.

¹¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 34.

¹² KOTRBA 1959, 2.

¹³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 38.

¹⁴ KOTRBA 1959, 2.

Historikové dnes připouštějí, že je možné, že středověký hrad již stál v polovině 13. století a že Ronovci, pocházející z českomoravského pomezí, chtěli získat v Záhvozdí rozsáhlé rodové zboží, a tak nechali vybudovat nové hrady Ronov, Ojvín, Schönbuch, a mezi nimi i Frýdlant. Chtěli si tím pravděpodobně zajistit pevnější oporu svého panství.

Autoři monografie hradu Friedlantu, Jan Karel Rohn a František Neméthy uvádějí jako nejstarší držitele zámku pány Berky z Dubé. Těm Přemysl Otakar II. odebral roku 1277 Frýdlant a udělil jej rodu Biberštejnskému.¹⁵ Tyto prameny obsahuje Neplachova kronika. Jiné historické zprávy říkají, že Frýdlant byl založen rodem Ostrve, patrně Častovem prvním, purkrabím na Žitavě, jehož synové vybudovali po ztrátě Záhvozdí nový hrad Frýdlant v 80. letech.¹⁶

Historicky máme doloženou písemnou listinu až ze 7. února 1278, kdy Frýdlant prodává Přemysl Otakar II. německému šlechtici Rudolfu z Biberštejna za 800 hřiven stříbra za věrné služby. Vojenská výpomoc se králi hodila, kvůli blížícímu se střetu s Rudolfem Habsburským. Rudolf z Biberštejna koupil hrad se všemi právy a příslušenstvím do dědičného vlastnictví. V listině není popsán samotný hrad ani co k němu patřilo.¹⁷ Tato rodina zde žila po tři století, až do roku 1551, kdy vymírá po meči Kryštofem z Biberštejna.

Po té biberštejnská panství připadají zpět císaři a ten je roku 1558 prodává protestanské šlechtě Redernů.¹⁸ Ti zde žijí až do roku 1621. Frýdlant se v této době stal významným ohniskem severské renesance.¹⁹ V této době postavil italský stavitel Marcus Spazzio de Lancio de Vall'd'Intelvi renesanční Dolní zámek s kaplí sv. Anny a provedl renesanční úpravy hradu.²⁰ Po bitvě na Bílé hoře se začne hroutit panství odbojné šlechty a blíží se konec pobytu posledního Rederna na Frýdlantu. Naštěstí se mladý Kryštof z Redernu dozví o skupině valdštejnských kyrysníků, která přijíždí zajistit obě panství pro velitele, a ujede do Slezska. Ještě několikrát se pokusí získat zpět svoje statky i přes Švédy, kteří střídavě vlastní Frýdlant, ale neúspěšně.²¹ Švédské posádky zde sídlily v letech 1636–1649. Za jejich pobytu došlo k mnoha fortifikačním pracím, které zpevnily a rozšířily chatrné opevnění hradu a zámku.²²

Mezitím získal frýdlantské panství šlechtic Albrecht z Valdštejna jako léno od císaře Ferdinanda II. za financování pluku.²³ Za jeho doby zde vytvořil rozsáhlé tzv. Frýdlantské

¹⁵ MIKOVEC 1860, 132–133.

¹⁶ KOTRBA 1959, 3.

¹⁷ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 37.

¹⁸ KOTRBA 1959, 10, 14.

¹⁹ KUČA 2002, 237.

²⁰ SCHEINPFLUGOVÁ/NOVÁKOVÁ 1997, 98.

²¹ KOTRBA 1959, 19–20.

²² SCHEINPFLUGOVÁ/NOVÁKOVÁ 1997, 99.

²³ KOTRBA 1959, 19–20.

vévodství Albrechta z Valdštejna, jehož sídelním městem byl Jičín.²⁴ Za třicetileté války sehrál hrad naposled úlohu vojenské pevnosti.

Od roku 1634 patřil Frýdlant rodu Gallasů, Clam-Gallasům od roku 1759, pro něž byl Frýdlant rodovou rezidencí do roku 1945.²⁵ V 18. století začly barokní úpravy, za Filipa z Clamu, který se po nastoupení dědictví psal Clam-Gallas.²⁶

Poslední přestavba v duchu novodobé renesance byla provedená v letech 1867–1870 stavitelem Heckem. Ta se dotkla především dolního zámku a také byl upraven vstup ke hradu a schodiště.

Zámek a hrad Frýdlant svou osmisetletou minulostí, svou výstavností a stavebním vývojem, je skutečnou chloubou severních Čech. Určitě ho můžeme zařadit mezi přední hradní a zámecké stavby u nás. Předmětem této práce je hlubší pojednání o tomto nejvýznamnějším období jeho existence.

²⁴ KUČA 2002, 237.

²⁵ BRYCH/RENDEK 2002, 63.

²⁶ SCHEINPFLUGOVÁ/NOVÁKOVÁ 1997, 99.

2 Stavební vývoj v souvislostech s majiteli sídla

2.1 Stavební proměny hradu a zámku od 14. do poloviny 16. století

Frýdlant byl postaven na čedičové homoli v ohybu potoka Radnice, který se pod ním vlévá do řeky Snědé. Původní podoba hradu se do dnešní doby nezachovala.²⁷ V době svého založení byl oválného půdorysu²⁸, ale ze středověké stavby později zbyl jen neúplný ovál obvodové zdi.²⁹ Ze západu, jihu a východu byl hrad dobře chráněn příkrou skalnatou částí skály a jen ze severní strany byl možný přístup k hradu, proto zde bylo opevnění zesíleno hlubokým vodním příkopem³⁰ pokračujícím i na dalších dvou stranách hradu, který zde byl až do roku 1667.³¹ Tím byl dán široký prostor mezi hradbami, který byl postupně zastavován.³²

Jádrem hradu byla mohutná věž kruhového půdorysu měřící v průměru 10 metrů s obvodovou zdí silnou přes 3,7 metrů stojící na nejvyšším místě hradního areálu.³³ Věž byla nahoře pravděpodobně opatřena cimbuřím a sloužila jako výhled a obrana. Na severozápadní straně se k ní pojil palác, ze kterého zůstal jen valeně zaklenutý sklep.³⁴

Dobroslava Menclová hodnotí ve své práci o typologii českých hradů Frýdlant jako pokročilejší obměnu typu sasko-hesenského, tento typ hradu je nejvíce rozšířen v severní polovině Čech a sahá až na jih. Hlavním znakem je kulatá hlavní věž (bergfrit), tím se liší od typu podunajského s mohutnou čtvercovou věží. K tomuto typu můžeme například zařadit i Grabštejn, Lemberk, Frýdštejn, Náchod a Krumlov.³⁵

Na konci 14. nebo na začátku 15. století byla do jižní obvodní zdi postavena čtverhranná vstupní věž na severní straně. Od poloviny 15. století byl hrad opevněn parkánovou zdí s čtverhrannými, dovnitř otevřenými baštami a s velkou vstupní věží s branou na severní straně,³⁶ která se dodnes z velké části zachovala. Později byly bašty uzavřeny a zevnitř zakryty stanovými střechami.³⁷

V 15. století byla pravděpodobně provedena pozdější přístavba paláce východních obytných křídel. Na straně západní, jižní a východní byla zbořena část paláce až do úrovně terénu a její

²⁷ MENCLOVÁ 1972, 151.

²⁸ BRYCH/RENDEK 2002, 61.

²⁹ MENCLOVÁ 1972, 151.

³⁰ ANDĚL/KABÍČEK 1962, 231.

³¹ MENCLOVÁ 1967,

³² ANDĚL/KABÍČEK 1962, 231.

³³ MENCLOVÁ 1972, 151.

³⁴ SCHEYBAL 1994, 11.

³⁵ SCHEYBAL 1994, 12.

³⁶ MENCLOVÁ 1972, 153.

³⁷ SCHEYBAL 1994, 13.

lomená dvorní zeď byla přizdívkou srovnána do přímky.³⁸ Tím vzniklo na takto vymezeném prostranství dnešní zámecké nádvoří.³⁹ Terén mezi Novým zámekem a cestou byl původně nerovný, tvořil příkrý svah. Svah byl srovnán v terasy až v 18. a 19. století a byl propojen schodišti a cestou spojující druhou a třetí hradní bránu.⁴⁰ V polovině 16. století za posledních Biberštejnů bylo opevnění ještě zdokonaleno vysunutím kupředu, aby ochránilo předhradí.⁴¹ Přitom byla dělovými baštami zesílena i parkánová zeď tak, že mezi pravoúhlé bašty byly vloženy mohutnější půlkulaté bašty dělové.⁴² Při hradní cestě bylo potřeba vybudovat třetí bránu a opatřit jí padacím mostem přes hradní příkop. Dnes je to druhá brána, kterou návštěvník projde do zámeckého areálu, nazývá se Dolní brána.⁴³

Z hlediska opevňovací techniky, aby byla usnadněna obrana, bylo na hradě Frýdlant použito snad všech prostředků v době středověku. Je zde jak vodní příkop, soustava čtyř bran, padací mosty, lomeně volené průjezdy, dvojí kruh hradeb zesílených baštami či místy velmi silné zdivo.⁴⁴

Za Kryštofa, posledního Biberštejna, byl v letech 1550–1551 na jižním konci hradního nádvoří postaven další dvoupatrový hradní palác. Ten byl vklíněn mezi gotická křídla a vstupní věž, která je postavena v renesančním slohu a je rozčleněna dvěma malými lodžiami.⁴⁵ Lodžie tvoří dvě patra a dvě pole hřebínkové klenby.[19] Ty se otevírají dvoupatrovou arkádou. Hradní nádvoří je malé a uzavřené budovami. Okna jsou renesanční s pravoúhlým ostěním, spodní římsa je nesena drobnými volutovými konzolkami a nadokenní římsa je vodorovná. Architektura je zde strohá až na věž a sgrafita. V pásech sgrafit najdeme různé výjevy, například štvanice na jelena, hráči kostek, zemský soud.[20] Tyto motivy jsou okolo zdobeny rostlinnými prvky. Sgrafity se blíže zabývám v podkapitole Nádvoří se sgrafity. Kryštof roku 1551 byl ovlivněn severskou renesancí a nechává postavit štíty se vztyčenými volutami, které byly tektonicky pevné a nemalebne.⁴⁶ V roce svého úmrtí nechal umístit nad vstup do křídla kamennou desku s latinským nápisem, která připomíná stavebníka i rok stavby.⁴⁷ Kryštof také nechal postavit na jižním konci města prostorný kamenný kostel, ten je hotov až v roce jeho úmrtí. Po Kryštofově smrti roku 1551 připadají zpět panství císaři.

³⁸ MENCLOVÁ 1972, 153.

³⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁴⁰ MENCLOVÁ 1967, 8.

⁴¹ DVOŘÁČEK 2007, 117.

⁴² SCHEYBAL 1994, 13.

⁴³ SCHEYBAL 1994, 13.

⁴⁴ ANDĚL/KABÍČEK 1962, 232.

⁴⁵ SCHEYBAL 1994, 13.

⁴⁶ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 84.

⁴⁷ SCHEYBAL 1994, 13.

2.2 Biberštejnové

Bibersteinové (Biberštejnové) se psali podle stejnojmenného hradu v Míšeňsku, který leží blízko města Nosen. Již ve 13. století užívali hraběcí titul. Objevují se v listinách českého krále Václava I., hornolužickou a slezskou šlechtou.⁴⁸ Ve znaku měli červený jelení paroh stočený do oblouku ve zlatém poli a později byl rozšířen o další dvě pole s jelenem a jedno pole s třemi kosami.⁴⁹ Erb najdeme ve zdi horního nádvoří hradu.⁵⁰

Hrad Frýdlant koupil 7. února 1278 od Českého krále míšeňský šlechtic Rudolf (Rulka) z Biberstejna (Biberštejna). To je doloženo i kupní smlouvou mezi Přemyslem Otakarem II. a Rulkem z Biberštejna, který koupil za 800 hřiven stříbra hrad Frýdlant se vším příslušenstvím.⁵¹

Rulko zemřel v roce 1304 a zanechal tři syny. Na Frýdlantu sídlil jeho syn Johann (Jan), který roku 1326 přepadal město Nymburk a vypálil ho. Jeho syn Friedrich (Bedřich) byl na dvoře císaře Karla VI. velmi vážen a účastnil se všech nejvýznamnějších slavností, jako bylo například položení základního kamene chrámu sv. Víta. Zúčastnil se také roku 1355 jeho korunovační jízdy do Říma. Za Bedřicha nabyla na Frýdlantsku lenní soustava podoby, kterou si podržela po celý středověk. Byl ustanoven lenní soud na hradě Frýdlant, kterému podléhali leníci a tím byli z právního hlediska vyňati z pravomoci královi a byli podřízeni Biberštejnům.⁵² Od konce 14. století byla na Frýdlantu vybudována také škola.⁵³ Bedřichovi patřily državy v Lužici, ve Slezsku a na Liberecku, kde měl hrad Hamrštejn s okolními vesnicemi. Umírá roku 1360 a majetek zanechá synu Ulrichovi (Oldřichovi), ten ale umírá velice brzy jako bezdětný. Majetek získá Johann III. (Jan), který byl druhým synem Bedřicha. Ten se snažil získat dolnolužická panství Beeskow a Storkow, na které také uplatňoval nárok Václav IV.. Konflikt vyvršil ve válečné střetnutí, kdy v únoru 1383 Frýdlant obsadilo královské vojsko, Jan musel zaplatit za obě panství 6 000 kop grošů, aby přešla panství do jeho vlastnictví. Bedřich umírá roku 1424 a jeho nástupcem se stal Wenzel (Václav), který zemřel roku 1427 a vládu se ujímá druhý syn Ulrich IV. (Oldřich). V této době husité se snaží obsadit severní Čechy.⁵⁴ V době husitských válek stranili Biberštejní císaři Zikmundovi a bojovali spolu s Lužickými Šestiměsty proti husitům.⁵⁵ Podle některých zpráv kolem roku 1427 obsadili husité i Frýdlant. Roku 1428

⁴⁸ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 37.

⁴⁹ HALADA 1992, 22.

⁵⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 37.

⁵¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 36.

⁵² ANDĚL/KARPAŠ 2002, 38.

⁵³ ANDĚL 1959, 8.

⁵⁴ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 38.

⁵⁵ SCHEYBAL 1994, 11.

po husitském vpádu na Žitavsko a Frýdlantsko, lehlo město Frýdlant popelem, to se znovu opakovalo

17. března roku 1432 a o rok později 20. března.⁵⁶ Skoro půl století trvaly boje, než na panství Frýdlant znovu zavládl mír. Od Oldřicha IV. roku 1441 obdrželi frýdlantští soukeníci cechovní privilegium a také byla za něj založena frýdlantská papírna.

Za Oldřicha dochází k rozdělení frýdlantské linie Biberštejnů na dvě větve. Potomci Oldřicha tvořili větev frýdlantskou, která spravovala Frýdlantsko, Liberecko a Hamrštejn se vším příslušenstvím a statky v Horní Lužici. Druhá větev byla forstská, sídlící na panství Forst v Dolní Lužici, kterou založil bratr Oldřicha Matthias.

Oldřich umírá roku 1519 a nastává souboj mezi dvěma větvemi Biberštejnů o panství Frýdlant. Záležitost musel vyřešit až král Ferdinand I. Panství získá Oldřichův dědic a syn Joachim I. (Jáchym), který si vzal českou šlechtičnu Jitku z Landštejna. Ten patřil k uznávaným osobnostem na dvoře krále Ludvíka Jagellonského. V této době se projevuje učení Martina Luthera, ke kterému je Jáchym velmi tolerantní. Jáchym umírá roku 1521 a jeho nástupcem se stal jeho syn Joachim II. (Jáchym), který se oženil s Annou z Valdštejna. Roku 1537 Jáchym II. udělil městský znak městu Frýdlantu a získal pro něj privilegium výročního a týdenního trhu. Dále udělil dva roky po té cechovní privilegia pláteníkům a založil sirotčí pokladnu. Zakoupil také sousední panství Seidenberg (Závidov). Umírá velmi brzy roku 1544 a bez potomků.

Na jeho strýce Zikmunda z otcovy strany přešla dědická práva, ale ten umírá již roku 1546. Nikdo v té době nepředpokládal Biberštejnům brzký konec vlády. Jeho nástupcem se stal Hieronymus II. (Jeroným), ten umírá v červnu 1549. Jeho náhrobník najdeme ve frýdlantském děkanském kostele. Nástupce Johann VI (Johan) umírá o rok později a tak Biberštejnská panství připadají poslednímu Biberštejnovi Christophovi (Kryštofovi), který se zapíše do dějin frýdlantského hradu přístavbou jihovýchodního traktu. Dále byly za něho provedeny důležité úpravy frýdlantského kostela. Podporoval řemesla, například v letech 1550 a 1551 udělil frýdlantským řezníkům a obuvníkům cechovní privilegia. Na hradě Frýdlant umírá 15. prosince 1551 a byl pohřben spolu s jeho bratry ve frýdlantském kostele. S ním vymřela i Biberštejnská větev a jeho statky připadly do majetku královské komory. S Biberštejnou je spjata vrcholná a pozdní gotika, kterou dokládá například kostelík sv. Vavřince ve Vsi, v Krásném Lese a jinde.⁵⁷

⁵⁶ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 39.

⁵⁷ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 40.

2.3 Redernové

O rodu Redernů najdeme v mnoho publikací, ale většinou jen základní opakující se informace. Nejlépe zpracovanou literaturu jsem našla v knize Frýdlantsko od Rudolfa Anděla a Romana Karpaše, z které čerpám.

Redernové se v severních Čechách usadili ve druhé polovině 16. Století. Tento rod měl v erbu stříbrné kolo s osmi loukotěmi v modrém poli.

Na začátku února roku 1552, tedy brzy po smrti Kryštofa z Biberštejna, na Frýdlant přijeli královští komisaři, aby zaznamenali stav panství. Doprovázel je Friedrich (Bedřich) z Redernu. Jan z Ronsberka a Jan Šlovický ze Šlovic podali králi Ferdinandovi zprávu již 4. března o panství Frýdlant, Liberec, Hamrštejn a Závidiv.

Roku 1554 byl Bedřich z Redernu stanoven hejtmanem panství. Většinu času se ale zdržoval v královských službách ve Slezsku, kde mu patřila panství Tost, Peiskretsscham a Ruppertsdorf, proto se o panství v Čechách starali podhejtmani. Ferdinand až po několika letech svolil k prodeji bývalých Biberštejnských držav Frýdlantu, Liberce a hradu Hamrštejna. To vše od krále koupil Bedřich z Redernu za 40 000 tolarů i se vším příslušenstvím v markrabství Horní Lužice. Podle listiny, datované v Linci 1. dubna 1558, kupní sumu zaplatil hotově.

Prodej nebyl ale tak jednoduchý, proti prodeji tohoto panství protestovali příbuzní z lužické forské větve Biberštejnů. Tu zastupoval Karel z Biberštejna, který sestavil obhajobu nároků svého rodu na toto panství a domáhal se jich. Obvinil Bedřicha z Redernu z porušování zemských zákonů a z toho, že císaře Ferdinanda I. podvedl. Jeho sepsaná obrana práv Biberštejnů byla důkladná a rafinovaná, ale sám zde záměrně neuvedl, proč příbuzní frýdlantských Biberštejnů nebyli Kryštofem z Biberštejna jmenováni v závěti jako dědici. Hlavním důvodem byla nenávist mezi frýdlantskými a forstkými Biberštejny v důsledku starých majetkových sporů. Karel z Biberštejna i přes přímluvy českých stavů u císaře Maxmiliána II. a Rudolfa II. neuspěl. Tento spor byl ukončen až 15. března 1588, kdy se Karel z Biberštejna jménem svých sourozenců vzdal svých nároků na majetek za částku 70 000 tolarů.

Bedřich z Redernu byl velmi oddaný velmož svého panovníka a pomáhal mu i s finančními půjčkami. To možná i ovlivnilo Ferdinanda I., proč právě jemu prodal Biberštejnské panství. Další možností je, že si zde chtěl pojistit své postavení získáním loajálních stoupenců.

Bedřich z Redernu, když získal panství v Čechách, měl již 10 dětí. Byl od roku 1539 ženatý se Salomenou, rozenou Schönaichovou, která mu zemřela při porodu jeho posledního potomka Maxmiliána 17. prosince 1556.

Bedřich se dočkal v dalších letech povýšení do panského stavu, které přineslo i povýšení redernského erbu. Zemřel 3. března 1564 ve Vratislavi (Wroclaw, Breslau).

Jeho syn Kryštof I. se po něm ujal správy frýdlantského panství. Se svým bratrem Melchiorem podnikl cestu do Francie a po návratu se s ním podílel na správě rodinných statků. 6. října 1581 si vzal Kryštof Alžbětu Šlikovou a jejich sídlem se stal liberecký zámek. Bohužel Kryštof I. zemřel brzy, pravděpodobně 4. března 1591. Po té se Alžběta znovu vdala za Bedřicha z Schleinitzu. Za panství Frýdlant a Liberec dostala odstupné a řízení tohoto panství se ujal nejmladší syn Melchior Redern.

2.3.1 Melchior z Redernu a jeho žena Kateřina

Melchior Redern se narodil jako deváté dítě svých rodičů roku 1555 ve Vratislavi na svátek Tří králů. Velice brzy odešel z rodinného sídla a pod dohledem vychovatele navštěvoval školu v Chrudimi. Zde se vzdělával v jazyce českém a matematice. Ve dvanácti letech se rozhodl odejít do Míšně, kde se tři roky připravoval na univerzitní studia. Pravděpodobně mu byla doporučena univerzita v Heidelbergu, protože byl protestantského vyznání. Tam vystudoval práva a naučil se latinsky, francouzsky a italsky. Kavalírská cesta, kterou se završovalo vzdělání šlechtice, ho vedla do Francie, kde byl i se svým bratrem. Ubytování byli v Paříži roku 1572, kdy se zde odehrálo krvavé vraždění hugenotů. Není vyloučeno, že při Bartolomějské noci (24. 8.), byli oba bratři svědci násilného politicko-náboženského střetu. Tento zážitek je mohl i ovlivnit při výběru témat pro sgrafita na fasádu frýdlantského hradu. Návrat Melchiora do Čech z Francie nijak neovlivnil jeho touhu poznat jiné cizí kraje. Téhož roku se vypraví do Itálie v doprovodu frýdlantského leníka Antona Seligera. Při cestě po Itálii ho nejvíce zaujme Řím, Neapol a Padova, tam po nějaký čas zůstal a studoval. Seznámil se zde s Fabiánem z Donína, který byl nemocen a ležel v Padově v příbytku pána z Lichtenštejna. Z jeho záznamů víme, že ho Melchior často navštěvoval. Studijní italská cesta skončila v roce 1575 a Melchior vstoupil do vojenských služeb. Na správě jejich rodového majetku se v té době podíleli jeho bratři. První vojenskou příležitost dostal v letech 1575–1576, když bylo na rychlo svolané protiturecké tažení do Uher. Dále při obléhání Gdaňska v roce 1577, ve válce v Nizozemí 1578–1579 a ve vojenských akcích roku 1581. S několika frýdlantskými leníky se Melchior přidal k polským jednotkám obléhající

ruskou pevnost Pskov.⁵⁸ Zde bojoval na straně polského krále proti ruskému caru Ivanu Hroznému.⁵⁹ Ze dvou doplňujících se životopisů svědků Fabiána z Donína a libereckého zámeckého hejtmana Oldřicha z Rosenfeldu víme o těchto událostech a dozvídáme se, že byl v září 1581 Melchior postřelen.⁶⁰ Polský král po tomto nevydařeném obléhání Pskowa daroval Melchiorovi dva koně, které Melchior poslal napřed se svým průvodcem. Tento transport byl ale napaden kozáky, kteří zajali jeho průvodce, kterého musel Melchior vykoupit. Melchior se vrátil domu koncem roku 1581. Rozhodl se usadit a věnovat se správě panství i se svým bratrem Kryštofem. To potvrdil i sňatkem s Kateřinou Šlikovou 25. listopadu 1582, kdy došlo ke spojení obou rodů. Rok předtím se oženil jeho bratr Kryštof s Alžbětou Šlikovou a ve stejném roce jejich sestra Judita se vdala za Štěpána Šlika. Oba rody pojilo luteránské vyznání a jejich spojení zajistilo všestranný rozvoj jejich panství. Také došlo i k uklidnění starých sporů s Biberštejny a sousedícím rodem Smiřických, které trvaly od roku 1577, kdy dokonce došlo k použití násilí roku 1588, kdy redernští ozbrojenci přepadli a vyplenili osadu Jizerka. Tento stav trval až do roku 1591, kdy bylo uzavřeno přátelství mezi Zikmundem Smiřickým a Melchiorem z Redernu, který po bratrově smrti již byl jediným pánem tohoto panství. Redernové díky jeho vyznání podporovali na svých panství protestantismus a to zřizováním nových kostelů a vybudováním pevné církevní správy. Na podzim 1584 dal Melchior podnět ke svolání církevního shromáždění do Frýdlantu. Kněží následně Melchiorovi zaslali zprávu o opatřeních přijatých ke zvýšení kázně ve věcech církevních. Melchior zavedl i nový církevní řád roku 1583 a o pět let později vydal směrnici pro církevní učení. Toto nařízení se týkalo frýdlantských leníků, pánů ze Scwanitz, Kohlu a Eberhardtu. Ve Frýdlantě začal působit od roku 1586 i nový duchovní magistr Martin Nussler, který vystudoval teologii ve Wittenberku. Melchior ho již po dvou letech jmenoval farářem a superintendentem (dohlížitelem) pro Frýdlantsko, Liberecko a Závidovsko. Hlavním jeho úkolem byl dozor nad církevními obřady a nad školami, kde měl na starosti výběr nejvhodnějších žáků z panství pro studium na vysokých školách. Pro nadané studenty, kteří neměli dostatek financí na vzdělání, založil Melchior nadaci 800 tolarů. Byl si vědom toho, že vzdělání poddaní mohou pozvednout jeho panství jak hospodářsky, společensky, tak kulturně.⁶¹

Hospodářský a kulturní rozkvět panství Melchiorovi umožnilo se podílet na válkách s Turky. Mír s Osmanskou říší netrval dlouho, na východním území habsburské monarchie byl často narušovaný pohraničními tureckými vpády a skončil roku 1592. Melchior na podzim toho roku

⁵⁸ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 43.

⁵⁹ ANDĚL 1959, 9-10.

⁶⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 43.

⁶¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 44.

odjel do Uher jako plukovník velící tisícovce jezdců. Tato válka se protáhla až do dalšího století a je nazývána také jako patnáctiletá. Melchirovy výpravy na uherská bojiště byly zaznamenány jeho současníky, kteří je zapisovali, když se vyznamenal například svou statečností či jiným způsobem. Tyto zprávy zaznamenal Bartoloměj Paprocký z Hlohov a Mikuláš Dačický z Heslova ve svých Pamětech. Melchior se také vyznamenal v bitvě u Sisaku v Chorvatsku, kde pobil se svými vojáky „tisíc Turků“ a tím roku 1593 osvobodil zajaté křesťany. Dalšího roku byl jmenován zástupcem velitele českého vojska v Uhrách, Petra Voka z Rožmberka. Toto tažení bylo neúspěšné a již v listopadu 1594 se vrátilo vojsko domů. Jednou z příčin neúspěchu byla zrada Ferdinanda z Hardeka, velitele pevnosti Rábu (Győr v Maďarsku), který pevnost předal Turkům a tak byla na čtyři roky ztracena. Po Melchiorově návratu zpět, pobýval Melchior pravděpodobně doma, neboť často býval nemocný. V této době se mohl věnovat svému synu Kryštofovi a spravovat při tom své panství. Roku 1598 se Melchior znovu odebral do Uher a v březnu již byl u znovudobytí Rábu. Toto vítězství bylo velice důležité a tak Arcivévoda Maxmilián, bratr císaře Rudolfa II., jmenoval Melchiora 1. července polním maršálem a velitelem jízdy v sedmihradském polním tažení. Přijmutím tohoto titulu byla pro Melchiora velká čest, ale také se tím zavazoval k povinnostem, jako bylo například ochránit pevnost Velký Varadín (Oradea Mare, Rumunsko). Mezi jeho další významné bitvy patřil boj proti přesile Turků roku 1598, kdy od konce září do počátku listopadu se dvěma tisíci vojáky vzdoroval početné turecké přesile. Jeho zásluhy následně ocenil císař Rudolf tím, že mu daroval 20 000 tolarů a pasoval ho na rytíře.

Poslední jeho válečné tažení se odehrálo v roce 1600, ale zůstalo ve stínu varadínského vítězství. Melchior po oslavě svých 45. narozenin (6. 1. 1600) odjel na válečné tažení znovu do Uher. Jeho vrchní velitel Adolf Schwerzenberg zde byl zastřelen při povstání francouzských vojáků. Jako prezident dvorské válečné rady se měl Melchior zúčastnit ve Vídni jednání o dalším postupu proti Turkům, ale jeho zdraví mu to nedovolilo a tak se rozhodl vrátit zpět do Čech na své panství. Cestu přerušil v Německém Brodě (Havlíčkově Brodě), kde již tušil, že umírá. Povolal ještě k sobě svoji ženu Kateřinu, které řekl poslední svoji vůli a přání. Zemřel ve středu 20. září 1600.

Manželství Kateřiny a Melchiora bylo dlouho bezdětné a teprve 17. srpna 1591 se jim narodil syn, pokračovatel rodové tradice. Ten byl často nemocný, proto mu Kateřina musela shánět léky až u Kurfiřtského dvora v Sasku. Po Melchiorově smrti se musela postarat o panství a o syna. Podle manželovy závěti z roku 1598 (s dodatkem z roku 1600) se stala poručnicí nezletilého syna, ale byli jimi jmenováni i další, jako Kryštof z Fictumu, protože dříve uvedený Jiří z Redernu zatím zemřel a Kateřinin synovec Hiob ze Salzu, se kterým se Kateřina dostala

do desetiletého sporu, kdy byla obviněna ze zadlužení a z toho, že příliš zatěžovala finančně své poddané. Kateřina se odvolala k císaři Rudolfovi, odmítla obvinění a své práva na panství uhájila. O majetku, který vznikl za její správy, se dovídáme z korespondence z doby sporů s Hiobem. O rodinném majetku vypovídá soupis poplatnictva čtrnácti krajů Království Českého z roku 1603, tam je hraběnka uváděna na šestém místě mezi nejbohatší českou šlechtou.⁶² Pro rychlejší splacení dluhů, které měla nejen za Melchiorův pohřeb, se Kateřina rozhodla pro prodej piva. Za Melchiorova života byl dokončený Frýdlantský pivovar, který vyráběl panské pivo, a Kateřina se ho snažila prodávat nejen v měšťanských hospodách, ale i ve vesnicích. To zapříčinilo střet mezi vrchností a měšťany, kteří se cítili hospodářsky ohroženi a chtěli dodržování svých starých privilegií. Tento střet byl nejsilnější v letech 1608–1619, kdy se jej několikrát snažil řešit Rudolf II. a také pozdější císař Matyáš, který ji napomínal, aby své poddané více šetrila. Ta ale čím více na ní měšťané tlačili a snažili se dosáhnout svého, tím více Kateřina trvala na svém a dokonce sáhla i k trestům, kdy někteří poddaní byli uvězněni. V pozdější době proto byla nazývána přezdívkou: „Zlá Kateřina“ a v historii ji byli připsány i činy, s kterými neměla nic společného (například vražda dítěte a podobně).⁶³ Spor skončil až roku 1616 císařským rozhodnutím ve prospěch města. Kateřina opustí Frýdlantský zámek a odejde do nově postaveného sídla v Liberci.⁶⁴

Oproti frýdlantským poddaným byla v Liberci Kateřina velice oblíbená. Ti od ní obdrželi mnohá privilegia a nedali na ni dopustit. Významným jejím stavebním počinem byla postavená nová radnice, která byla dokončena roku 1604. Dále nechala vybudovat zámeckou kapli v Liberci v letech 1604–1406 a řadu kostelů. Také položila základní kámen ke stavbě kostela v Novém Městě pod Smrkem 13. června 1607 a darovala na tuto stavbu peníze i stavební materiál. Dále založila roku 1607 špitály pro nemocné ve Frýdlantu a v Liberci.

Albínu Šlikovi, svému synovci, dala lénem roku 1616 statky Nová Ves, Poustka, Mlýnice, Boleslav a Reibersdorf (Rybarzowice) v Horní Lužici. Se sestrou Annou Marií Šlikovou a Eleonorou Šlikovou částečně sdílela liberecký zámek, kde strávila i část období svého konce života. Na libereckém zámku 2. května 1615 vypukl požár. Kateřina díky svým organizačním schopnostem tento zámek do roka obnovila. Zemřela 29. července 1617. Její pohřeb byl dlouho odkládán, měl se konat ve Frýdlantu 20. března 1618, ale zesnulá nebyla uložena do redernské hrobky a dodnes není jasné, co se tehdy stalo. Místo, kde byla Kateřina pochována, dodnes neznáme. Podle posledních průzkumů frýdlantské redernské krypty z roku 1908 bylo doloženo,

⁶² ANDĚL/KARPAŠ 2002, 45.

⁶³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 44.

⁶⁴ KOTRBA 1959, 6.

že zde pohřbena nebyla. Kolem pohřbu se dochoval dopis frýdlantského hejtmana Hanse z Gersdorfu psaný Kryštofovi z Redernu, v němž mu sděluje, že mrtvé tělo hraběnky je sčezeno na zámku Frýdlant a dodává, že hraběnka již měla být dávno pohřbena. Z dalšího průzkumu v kostele sv. Antonína v Liberci byly při regotizaci a likvidaci hrobek ve druhé polovině 19. století nalezeny jen ostatky Anny Marie Šlikové, která zemřela 23. října 1617. Je možné, že byla pohřbena do vyzděného prostoru, nebo byla uložena pod zámeckou kapli. Tato otázka zůstává dodnes nedořešena.

2.3.2 Kryštof II. z Redernu

Posledním vládcem Redernů na panství Frýdlant, Liberec a Závidov se stal Kryštof II. z Redernu, jak se dovídáme v jeho listech. S ním frýdlantští Redernové vymírají. Jako devítiletý je spodobněn na obraze se svým otcem Melchiorem. V této době mu otec zemřel a jeho výchovu převzala jeho matka Kateřina. Podle závěti Melchior chtěl, aby syn se vzdělával a velký důraz kladl i na vzdělání v českém jazyce. Matka Kateřina mu vybrala za vychovatele magistra Bernharda Fuesse, pocházejícího z Frankfurtu nad Mohanem. Ten v červenci 1601 odcestoval s jejím synem do Hradce Králové, kde se Kryštof měl věnovat humanitním vědám a učit se česky. Zpět se vrátil roku 1602. Pro další studium si vybral latinskou školu v Litoměřicích, kde byl od června 1602 do počátku roku 1603. V dubnu odjel pokračovat ve studiích na latinské gymnázium do Zhořelce, kde byl do září 1603. Roku 1604 již údajně začal navštěvovat univerzitu v Heidelbergu, ale v záznamech o studentech není zapsán, což může být tím, že nebyl tak starý, aby mohl složit studentský slib. Po univerzitě odjel zpět do Čech a zdržoval se doma, nebo v Praze.⁶⁵ V květnu roku 1607 obdržel reprezentativní dvorskou funkci, kdy ho Matyáš učinil královským číšníkem a nejvyšším při vojště.⁶⁶ Tato funkce se vykonávala například při královské korunovaci. Jeho matka možná počítala s Kryštofovou dvorskou kariérou, a proto mu v Praze koupila roku 1608 dům na Malé straně (dnes Buquoyský palác) za 5 000 míšeňských kop.

Melchior si přál ve své závěti, aby jeho syn odjel na kavalírskou cestu do cizích zemí jako on. Kateřina mu musela shromáždit peníze na tuto cestu a vybrat mu vychovatele a služebnictvo, které by ho doprovázelo. Byl vybrán preceptor Fuess, který mu připravil vhodný studijní a cestovní program. Vybral mu délku trasy a pobyty ve městech, kde mu vyjednal výuku se specializovanými učiteli. Dále měl na starosti ubytování, svěřeneckou bezpečnost a dohled

⁶⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 46.

⁶⁶ MIKOVEC 1860, 138.

nad jeho chováním a společností, ve které se Kryštof nacházel. Na tuto cestu se Kryštof II. vydal se svou družinou z Frýdlantu v polovině září 1607. Prvním cílem byl Norimberk, kde sídlili obchodníci Viatis a Peller, s kterými Redernové po několik let udržovali dobré obchodní styky, neboť jejich firma odebírala plátno z Frýdlantska a Liberecka. Následně se vydal do univerzitního Altdorfu, Amberku a ještě v říjnu se vypravil do Itálie. Jeho cesta vedla přes Roveretto a v listopadu 1607 dojel do Verony, kde se učil italskému jazyku, šermu a hře na loutnu a housle. Dále navštívil Mantovu a v květnu 1608 Benátky, kde byl svědkem slavnosti „sňatku dóžete s mořem“ a u kostela S. Giovanni si prohlédl zbrojnici, která ho velmi zaujala. Kryštof zde také navštívil palác německých kupců Fondaco dei Tedeschi a navštívil svého zástupce norimberského hostitele. Ve Veroně a Benátkách strávil Kryštof celé léto. Z Verony odjel na konci léta do Benátek a odtud koncem měsíce září do Norimberka.⁶⁷ Zde byl váženým hostem Viatise do počátku listopadu 1608, kdy se vrátil zpět na Frýdlant. Jeho matka nechala k této příležitosti napsat na desku v zámecké kapli, že se její syn vrátil „svěží a zdravý, bohudík“.⁶⁸ Za jeho pobyt v zahraničí zaplatila Kateřina z Redernu kolem 10 000 zlatých, což se dovídáme z účetního sešitu Kryštofova vychovatele Fuesse.⁶⁹

Další údaje o jeho životě chybí až do roku 1611, kdy došlo k roztržce mezi císařskými bratry Rudolfem a Matyášem, která vyvrcholila tím, že Rudolf poslal do Prahy pasovská vojska. Redern tím získal svoji první vojenskou zkušenost. Jeho matka na jeho podporu vydala patent leníkům frýdlantského panství roku 1611, aby šli bránit svoji vlast do Prahy a pomohli jejímu synovi. O tomto boji Kryštof napsal, že trval šest týdnů a Pasovští při něm vyplnili Malou stranu a 11. března odtáhli pryč. Tehdy se již blížil Matyáš, aby je na žádost stavů vypudil. V květnu byl Matyáš zvolen za českého krále. Ten poslal Kryštofu tištěnou žádost, aby ho doprovázel na holdovací královské cestě do Lužice a Slezska. Roku 1612 mu byla králem udělena hodnost královského číšníka.

Plnoletým se stal Kryštof v srpnu 1611. V této době se připravoval k převzetí správy otcovského dědictví. Požádal krále Matyáše o potvrzení, že mu byly statky uděleny v léno. 31. srpna 1612 obdržel kladnou odpověď, ve které bylo napsáno, že v případě vymření Redernů, případnou statky Koruně, což bylo i za Biberštejnů. Po nástupu Kryštofa, nového držitele panství, bylo zvykem potvrdit stará cechovní privilegia. Kryštof potvrdil práva várečná a později i privilegia truhlářů, obuvníků, řezníků, a soukeníků v Liberci a Frýdlantu. Z rodinného Kryštofova života

⁶⁷ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 46.

⁶⁸ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 47.

⁶⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 46.

se dochovala zpráva o neúspěšném pokusu si získat za manželku slečnu Magdalenu ze Schafgotsch, kdy po projeveném zájmu o ní roku 1612 mu nepřišla odpověď.

Znovu se objevily spory o právo várečné, které byly vyřešeny císařskou listinou v květnu 1616, kde bylo rozhodnuto, že vrchnostenský pivovar bude pivo produkovat jen pro potřebu dvora. Vznikl ještě další spor, kdy Kryštof rozhodl vybírat za každé vyvezené sukno jeden groš. Poddaní si stěžovali u císaře Matyáše, který Redernovi nařídil zrušit poplatky a vrátit jim pokuty.

Za Kryštofovy destileté vlády nevznikly žádné zajímavé stavby, jakož tomu bylo za jeho matky. V Nové Vsi byl dokončen kostel v říjnu 1617, který byl založen Kateřinou. Zde na památku své matky nechal Kryštof odlít zvon, který vytvořil Gerg Wildt ze Žitavy. Ten je autorem i zdobené rakve Melchiora z Redernu ve Frýdlantském kostele.

Roku 1618 se stala při cvičném šermu nebo souboji nevyjasněná příhoda, kdy Kryštof usmrtil svého bratrance Albína Šlika. Kryštof za tuto tragickou nehodu nenesl žádné nepříjemné následky. Kryštofova teta Eleonora Šliková žila v Liberci až do Kryštofovi konce vlády.

Kryštof se rozhodl zúčastnit ve vojenských akcích českých stavů jako protestant pražské defenestrace 23. května 1618 proti králi Matyášovi. Zde byl velitel oddílu jezdeckta s hodností korneta. Informace o účasti na povstání máme z účtů, které jsou z června 1618 do února 1619. Podle nich můžeme určit, kudy projížděl. Nejprve byl v Mladé Boleslavi, Brandýse, Praze, dále v Krumlově, ve Strakonících a zdržel se do listopadu 1618 v jižních Čechách. Svým leníkům nařídil, aby se dostavili k přehlídce vojska v Mladé Boleslavi v dubnu 1619. Dále byl v květnu a červnu na polním tažení. Z dopisu krále Fridricha Falckého ze září 1620 se dozvídáme, že se omluvil, že se nemůže zúčastnit obecné hotovosti. Tři dny po té podepsal cechovní listinu pro soukeníky města Liberec.

Po vítězství Habsburků na Bílé hoře se ocitl Kryštof z Redernu mezi poraženými stavovskými rebely. Měl se dostavit k císařskému soudu, ale pro nemoc se omluvil a střídavě pobýval na Frýdlantu a v Horní Lužici. Jeho strýc hrabě Jáchym Ondřej Šlik našel v té době na Frýdlantu úkryt, ale na příkaz saského kurfiřta byl zde po několika dnech zatčen a odvezen do Drážďan. Potom deportován zpět do Prahy před soudní tribunál a 21. června 1621 byl popraven na Staroměstském náměstí. Kryštofovi z Redernu byly zkonfiskovány jeho statky frýdlantského a libereckého panství a dům v Praze a stal se exulantem. Zůstalo mu panství Závidovovské, které náleželo Horní Lužici, kterou měl pod správou saský kurfiřt. Kryštof se snažil o navrácení svého panství, ale marně. Vstoupil do vojska dánského krále Kristiána a bojoval proti císařské armádě vedené Valdštejnem. Roku 1627 mu bylo zkonfiskováno i panství závidovské, tedy byl

bez majetku. V dubnu 1634 se oženil se slezskou šlechtičnou Magdalenou z Hundtu a tím získal nový domov. Poslední jeho nadějí vrátit se na panství Frýdlant na jaře 1639 mu poskytl švédský vpád do Čech. Roku 1636 je zámek poprvé dobyt Švédy, kteří zde obnovují opevnění hradu.⁷⁰

Za nucené účasti všeho obyvatelstva byl od července 1646 do září 1647 vybudován na hradě a zámku Frýdlat mohutný pás barokního opevnění s třemi bastiony a barbakánem, obklopený ze tří stran příkopem napuštěným vodou.⁷¹ Vstupní věž do barbakánu byla restaurována roku 1975. Její sgrafitovou výzdobu dnes tvoří kvádrování a v štítě nad hlavním vchodem je včleněn pískovcový znak Redernů s kompozicí trojúhelníkových psaníček. Dále jsou zde umístěny dva znaky Gallasů a Clam-Gallasů.⁷² Tyto znaky nijak nesouvisí se vznikem barbakánu. Redernský znak patřící Bedřichu II. z Redernu a jeho manželce Kateřině Šlikové, byl pravděpodobně přemístěn z původního vstupu z předhradí. Ostatní dva znaky sem byly dány až při klasicistní úpravě průčelí. Vsazená kamenná deska připomíná rok jeho vzniku. Od barbakánu navazuje okružní zeď k severovýchodnímu pětibokému bastionu, předsunutého do předpolí.⁷³

Panství Frýdlant, Liberec a Závidov se dostaly do vlastnictví švédského krále, a tím byly postoupeny Kryštofu Redernovi, což mu bylo potvrzeno patentem od generála Banéra 27. ledna 1640.

Odtud Redern ale musel odejít již v únoru 1640 s ustupujícími Švédy. Vrací se pak ke své manželce, která rok na to umírá ve Schwerinu. Další zprávy o jeho konci života nemáme, předpokládá se, že zemřel do roku 1645, kdy švédové Frýdlant drželi totiž ještě jednou a to do roku 1649, ale Kryštof se zde už neobjevil.⁷⁴

⁷⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 47.

⁷¹ MENCLOVÁ 1972, 153.

⁷² KOLÁŘ/ŠONKA/LENZOVÁ 1975, 1–2.

⁷³ MENCLOVÁ 1967, 2.

⁷⁴ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 47.

2.4 Přestavba Frýdlantu za Redernů

Roku 1558 císař prodává Frýdlant protestantské šlechtě rodu Redernů, již tehdy patřilo sousední panství Zavidov. Získal jej Bedřich z Redernu, který zastával různé úřady ve Frýdlantu, slezské Vratislavi a Liberci.⁷⁵

Bedřich z Redernu požádal krále Ferdinanda I. o finanční úlevy, aby mohl ve Frýdlantu postavit „zámek.“ Chtěl vybudovat nový objekt, na který mu chyběly peníze. Předpokládá se, že měl na mysli přestavbu části již posledními Biberštejny renesančně rozšířeného hradu.⁷⁶ Umírá ale velice brzy roku 1564 a obě panství zdědil jeho syn Melchior, vynikající císařský polní maršálek, který se proslavil v Chorvatsku v bitvách s Turky.⁷⁷ Melchior za svého života procestoval hodně míst. V boji proti Turkům u Varaždína, v Sisaku získal hodnost polního maršálka. Jeho významnému postavení mělo odpovídat i sídlo ve Frýdlantu, které nechal vystavět podle vzorů, které viděl za svých cest v cizině.⁷⁸ Za něho také nastává doba rozkvětu, ačkoliv na správu svých panství neměl mnoho času, jeho žena Kateřina, rozená Šliková, byla velice schopná a uměnilovná dáma, na kterou se organizačně spoléhal. Byla také velice podnikavá a seznámená s duchovními proudy tehdejšího civilizovaného světa. Také udržovala četné svazky s obchodními a kulturními centry střední Evropy, zejména s Norimberkem, Augšpurkem, Zhořelcem a rudolfínskou Prahou.⁷⁹

Starý zámek brzy přestal vyhovovat nárokům šlechty, proto byla naplánovaná jeho přestavba.⁸⁰ Stavební práce byly zřejmě zahájeny až za Redernů na Frýdlantu, jejichž výsledkem byl vznik takzvaného redernského křídla na východní straně hradního komplexu.⁸¹ Frýdlantské sídlo totiž nevyhovovalo v této době již luxusním potřebám renesanční šlechty a ani jejím uměleckým sklonům. Hrad a zámek má nepravidelný uzavřený půdorys a stojí na terénu o různých úrovních.⁸² Redernové obětují pevnostní fortifikační funkci hradu výstavbě zámeckého sídla, které sleduje obvod hradeb na severovýchodě, v místech bergrifu, kde jej i překračuje.⁸³

⁷⁵ SCHEYBAL 1994, 14.

⁷⁶ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁷⁷ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁷⁸ ANDĚL 1959, 9–10.

⁷⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁸⁰ ANDĚL 1959, 9.

⁸¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁸² WIRTH/BENDA, 279.

⁸³ SCHEYBAL 1994, 16.

Zmizí tedy dosavadní hradební zeď a jižní věž nad vstupní branou, čímž zruší původní obranný charakter hradu.⁸⁴

Ke konci století si Redernové vybrali pro stavební činnost italského architekta Marca Spazzia di Lancio de Vall'd'Intevi, žijícího v nedalekém Zhořelci.⁸⁵ Ten byl pověřen stavbou samotného domu při jihovýchodní zdi takzvaného dolního nádvoří.⁸⁶ Novostavbě musel ustoupit gotický palác z 13. století až na sklep. Tato novostavba ale nenavazovala na základy staré obvodní zdi hradu, jakož tomu bylo u starších křídel, ale na severu ji daleko překročila, proto na této straně její průběh ani neznáme.⁸⁷ Vstup na nádvoří k hradu byl umožněn dlouhou stoupající cestou procházející branou bývalé vstupní věže a dále vedoucí podél jižního bibrštejského křídla. Ta byla zajištěna třemi samostatnými branami. Terénní rozdíl této cesty byl vyrovnán až za Clam Gallasů koncem 18. století.⁸⁸

2.4.1 Horní hrad

Stavba má prvky pojetí severského renesančního výtvarného stylu.⁸⁹ Horní hrad má dnes nad podsklepenou západní částí přízemí dvě patra. Sklepy jsou přístupné z nádvoří pozdně gotickým sedlovým portálem, kde je valeně zaklenuta předsíň se dvěma vchody do severní a jižní části. V předsíni je vidět pod stlačenou valenou klenbou gotické zdivo, které není omítnuté a je oddělené vodorovným ústupkem od horní mladší části. To dokazuje, že při přestavbě hradu v 16. století bylo staré zdivo zbouráno do úrovně terénu, mimo věže. Pravděpodobně když vznikl sklep, neexistovalo ještě severní obytné křídlo hradu. To dokazuje i to, že sklep končil na vzdálenost 7 metrů od průčelí křídla.

V přízemí horního hradu v jižní části západního křídla, nacházejícího se nad sklepem, je komora, zaklenutá renesanční lunetovou hřebínkovou klenbou. Ta je osvětlena dvěma typizovanými renesančními okny z konce 16. století. Z nádvoří sem dříve býval vstup renesančním portálem, který je dnes již zazděn. Na jih od komory najdeme čtvercovou místnost zaklenutou křížovou renesanční klenbou a osvětlenou renesančním dvojdílným oknem. Odtud je vstup do velké nepravidelné čtyřboké místnosti osvětlené ze západu a z jihu dvěma renesančními zamřížovanými okny. Místnost je zaklenuta dvěma poli křížových hřebínkových kleneb a zakončuje západní křídlo hradu.

⁸⁴ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁸⁵ SCHEYBAL 1994, 16.

⁸⁶ SCHEYBAL 1994, 14.

⁸⁷ MENCLOVÁ 1972, 153.

⁸⁸ SCHEYBAL 1994, 17.

⁸⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

Zde pokračuje jižní křídlo, v kterém mezi nárožní pokoj a místnost západního křídla byla do nádvoří vložena goticko-renesanční arkáda. V té se nacházelo velké točité schodiště spojující všechna patra jižního a západního křídla. Valeně zaklenutý oblouk přízemní arkády byl původně po celé délce otevřený do nádvoří. Až v druhé polovině 17. století byl uzavřen cihelnou zdí s menším oknem v kamenném renesančním rámu a velkým barokním portálem. Renesanční dveře z nádvoří do místnosti byly zazděny a prolomeny v předsíni dveře nové. Z nádvoří je vstup goticko-renesančním portálem s římsou, jehož profil se pravouhle otáčí v patkách. Toto křídlo dostavěl roku 1551 Kryštof z Biberštejna a kamennou desku s tímto rokem nechal zazdít v průčelí nad římsou. Ve východním křídle horního hradu je kromě nárožní místnosti velké schodiště, předsíň a dva pokoje východního křídla. Předsíň původně měla tvar čtvercové věže a je dnes přístupná barokním schodištěm z konce 18. století. Věž z vnitřní strany, obrácené do nádvoří, měla půlkruhový vjezd, kde byl dříve padací most. Most byl odstraněn při přestavbě zámku na konci 17. století.

Půlkruhovou branou se dostaneme do nádvoří. Nad branou byl dříve ozdobný sgrafitový koberec, nacházející se v rámu, ve kterém byla uprostřed nahoře andílčí hlava a lví hlava dole. V postranních částech rámu jsou kytice ve velkých malovaných vázách. Je zde náznak obrysu plastického znaku, který se nedochoval. Pravděpodobně je toto dílo z počátku 17. století.

V přízemí nad průjezdem vstupní věže se nachází čtvercová komnata, která je zaklenuta síťovou goticko-renesanční klenbou, osvětlenou z jihu goticko-renesančním oknem s mříží. Z této místnosti vede goticko-renesanční portál s okoseným ostěním do úzké chodby s lunetovou klenbou, která má přímý vstup renesančním portálem a římsou na prampouch. Ten spojuje od počátku 17. století horní hrad a kapli Dolního zámku. Druhý renesanční portál z chodby vedl do místnosti ve východním křídle hradu. Místnost byla zaklenuta dvěma poli křížové renesanční klenby se dvěma goticko-renesančními okny z 16. století, které byly zazděny při přestavbě. V 17. století po přestavbě křídla a přístavbě točitého schodiště k velké věži, byla prolomena okna ve východní zdi. Okna respektovaly pilíře podklenuté renesanční pavlače v prvním patře, proto jsou umístěna nepravidelně mimo osy kleneb. Do poslední místnosti východního křídla se vstupuje jednoduchým kamenným portálem bez profilu. Tato místnost je zaklenuta lunetovou klenbou a nachází se mezi původní zdí hradu a velkou věží, tou také končí biberštejnské křídlo.

Věž byla postavena na nejvyšším místě celého staveniště, byla mezi dvěma hlavními vstupy do hradu, dnešní třetí a čtvrtou branou. Střední část západního hradního křídla je renesanční a bylo postaveno již v době biberštejnské na počátku 16. století. Starší budova byla zbořena až do úrovně nádvoří. Nad schodištěm do sklepa vznikla v přízemí předsíň, odkud se chodilo do komory

a z druhé strany na záchody. Ty byly zřízené v 19. století. Vedle síňky se nacházela na jižní straně velká kuchyně s třemi renesančními a dvěma pseudogotickými okny. Její prostor byl zaklenut pěti poli křížové klenby do dvou hranolových pilířů, které vymezovaly šesté klenební pole.

V 19. století byla severní část kuchně oddělena příčkou a v jedné ze vzniklých místností byla zřízena umývárna.

Severní část gotického hradu stála ještě v první polovině 16. století. K jejímu zboření došlo až koncem 16. století, když byl dostavěn Dolní zámek a kaple. Na jejím místě vzniklo nové křídlo hradu, postavené na pravoúhlém půdoryse. Na západní straně v přízemí se připojilo nové křídlo k starší stavbě. Tím zde vznikla předsíň, která je zaklenuta třemi poli křížové klenby a vchod je veden z nádvoří renesančním portálem, nebo ze sousední předsíně velkého sálu. Velký sál je zaklenut čtyřmi poli křížové klenby, které jsou na jednoduchých římsových konzolách. Osvětlen je čtyřmi renesančními okny. V 19. století byl rozdělen tenkou příčkou na kabinet a knihovnu a obě místnosti byly vyzdobeny štukem. Ve východní části severního křídla je v přízemí čtvercový sál, osvětlený čtyřmi renesančními okny. Ten je zaklenut pravidelnou lunetovou klenbou, spočívající na drobných, akantem zdobených konzolkách. Z pokoje vede točité schodiště od přízemí až do krovu. Na počátku 17. století bylo přestavěno i východní křídlo hradního paláce. Starší okna do nádvoří byla zazděna a na východě proražena nová. Mezi východní křídlo a velkou věž bylo postaveno nové točité schodiště.⁹⁰ V této době bylo průčelí křídla z hradního dvora ozdobeno sgrafity s různými motivy.⁹¹ K východnímu průčelí byly přistavěny pravidelně pilíře, které nesou v prvním patře pavlač. Byla také rozšířena obytná plocha hradu. Ke goticko-renesančnímu šneku a hlavnímu schodišti přibyla v tomto století tři menší točitá schodiště.⁹²

V prvním patře hradního paláce patří západní křídlo mezi nevýznamnější části budov. Zde byl jediný velký sál s renesančními okny, štukovou výzdobou a dvěma portály spojující sál na severu se síní vévody Frýdlantského a na jihu s pokojem. Síň vévody Frýdlantského a Redernů si udržela renesanční lunetovou klenbu. V síni Redernů lunetová klenba spočívá v patkách na jednoduchých římsách. Původní goticko-renesanční charakter si zachovalo jižní křídlo hradu, kdy se například v místnosti zachovaly původní klenby z první poloviny 16. století, spočívající na drobných římsových konzolkách. Je zde kombinace klenby kroužené a křížové, jejíž kresba je vyznačena štukovými hřebínky. Dále zde najdeme několik místností. Jednou z nich je sál

⁹⁰ MENCOVÁ 1967, 32- 57.

⁹¹ WIRTH/BENDA 1955, 279.

⁹² MENCOVÁ 1967, 32- 57.

propojený dveřmi s velkým točitým schodištěm a goticko-renesanční arkádou, okna jsou s okoseným ostěním. Arkáda je zaklenuta dvěma poli křížové hřebínkové klenby. Původně byla otevřena do nádvoří dvěma oblouky svedenými do čtyřhranného pilíře s goticky okosenými hranami. V 19. století byla arkáda zasklena do dřevěných ráků a později byla zazděna. Velký sál byl příčkami rozdělen v druhé polovině 17. století, kdy vznikla zbrojnice a kabinet. Odtud vede komora s křížovou klenbou spočívající na jednoduchých renesančních konzolkách. Ze síně se dostaneme úzkou chodbou, která je zaklenuta dvěma poli křížových renesančních kleneb. Chodba vede buď do schodiště, nebo větší síně s lunetovou klenbou. Ta je nesená na renesančních konzolách s diamantováním. Zde začíná část zámku, kde byly renesanční portály odstraněny a nahrazeny dvojkřídlými dveřmi. Jedině východní část zámku má původní renesanční portály.

Velká věž zvaná také Indica, byla zaklenutá v prvním patře kopulí⁹³ a při renesanční úpravě starého hradu získala novou podobu, kdy byla omítnuta a místo bývalého cimbuří byla zakončena typickou vlašskou helmicí se třemi galeriemi nad sebou, tak jak je dodnes.⁹⁴ Dnes již nejde určit, zda věž dříve měla nějakou plastickou úpravu kolem vstupu či oken. Ve čtvrtém patře mají okénka okosené hrany z cihel.⁹⁵ V kamenné podlaze věže je čtverhranný odklápěcí otvor, kterým se kdysi sestupovalo do přízemí. První patro se používalo jako vězení, proto zde byly za sebou troje těžké dveře. Úprava interiéru i oken věže je ze 17. století.⁹⁶ Při opravě věže roku 1995 bylo v makovici hradu nalezeno zinkové pouzdro s několika listinami dokumentujícími dřívější opravy věže. Nejstarší dokument je z roku 1708. V listinách je velice málo popsán způsob oprav, nebo použití materiálů. Jsou ale důležitým zdrojem informací o řemeslných mistrech a osobách, které se slavnostního osazení makovice na věži zúčastnily.⁹⁷

V druhém patře hradního paláce se dodnes nejlépe zachovalo jižní křídlo a východní část severního křídla, která byla přestavěna v druhé polovině 17. století. Původní dřevěné stropy byly odstraněny z důvodu napadení dřeva houbou. Prostor nad velkým sálem byl rozdělen v průběžnou chodbu příčkami a osvětlen čtyřmi renesančními okny. Odtud byl přístup do čtyř pokojů. Dnes už stojí jen jedna příčka, zde z původních dvanácti stropnic kryjících síň se dodnes dochovaly jen tři s renesančním řezaným profilem. Celý soubor pokojů pro hosty byl zařízený v druhé polovině 17. století. Přístup sem byl dvouramenným schodištěm také ze 17. století, které zde končilo, a vedly z něho čtyři dveře. Proti vstupnímu rameni schodiště vedly dveře

⁹³ MENCOVÁ 1967, 32- 57.

⁹⁴ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

⁹⁵ SOMMER 2002, 104.

⁹⁶ MENCOVÁ 1967, 32-57.

⁹⁷ PAVLÍKOVÁ 1997, 113.

do komory. Druhým vchodem se vcházelo do západního křídla s hostinskými pokoji. Tento vchod vedl přes biberštějnský křídlo, které bylo v polovině 17. století rozděleno příčkami na tři nepravidelné místnosti. Chodba je spojena širokým pásem s původně otevřenou arkádou do nádvoří s dvěma oblouky. Ty jsou podepřeny uprostřed čtverhranným sloupkem s renesanční římsovou hlavicí bez patky, usazené na parapetu. Dvěma poli křížové klenby je zaklenuta arkáda a je propojena dveřmi s točitým schodištěm. Další místností je pokoj s dvěma renesančními okny a ten je spojen v jižním křídle s velkým sálem. Velká místnost nad vstupním schodištěm horního hradu je osvětlená z nádvoří třemi goticko-renesančními okny s okoseným ostěním a jedním renesančním oknem. Tato místnost je jediná z bibrštejnského křídla, která zůstala nedotčena renesanční přestavbou počátkem 17. století. Biberštějnské křídlo bylo již v polovině 16. století dvoupatrové, o tom svědčí goticko-renesanční okno schodiště s arkádou. V 19. století při přestavbě zámku na muzeum, byl sál rozdělen příčkou na dvě části. Západní část se stala vstupní halou a v pokoji zaklenutém křížovou renesanční klenbou, osvětlenou dvěma renesančními okny, je dnes sbírka zbraní. K této místnosti patřila malá komora, do které je vstup skrz kamenný portál s páskou. Odtud vede renesanční portál s římsou do točitého schodiště. Ze schodiště je vstup do komory, zaklenuté lunetovou klenbou se dvěma renesančními okny, která je dnes rozdělena příčnou zdí. Odtud se dostaneme také do velké věže skrze troje pobité dveře, jako v prvním patře. Tři točitá schodiště jsou protažena až do krovu, kde dříve byly podkrovní komory osvětlené okny v renesančních štítech, které měl také Dolní zámek na východním křídle a křídlo se zámeckou kaplí. V 17. století při požáru shořela střecha, ale při její přestavbě nebyly štíty obnoveny.

Ve třetím patře věže je místnost rozdělená zahnutou příčkou, odkud vede vchod do podkroví a do čtvrtého patra věže. Vchod byl zabezpečený jako v prvním a druhém patře. Místnost je podobně rozdělena i ve třetím patře. Na počátku 17. století byla postavena také okružní galerie, lucerna⁹⁸ a čtyři členité renesanční štíty slezského typu směrem na východ⁹⁹ a jeden byl obrácený do nádvoří nad východním křídlem hradu. Ty byly v 19. století opatřeny novými pseudogotickými okny.

Horní hrad ve Frýdlantu je ojedinělým příkladem renesančního zámku, postaveného na půdoryse středověkého hradu s výjimkou severního křídla.¹⁰⁰

⁹⁸ MENCOVÁ 1967, 32–57.

⁹⁹ SCHEYBAL 1994, 17.

¹⁰⁰ MENCOVÁ 1967, 32–57.

2.4.2 Dolní zámek

Dolní zámek vznikl na základech bašt a starší hradby. Půdorys tvořil téměř pravidelný obdélník 36 metrů dlouhý a 12, 5 metru široký. Tato stavba má přízemí, dvě patra a podkroví. Dříve sloužila jako správní a kancelářská budova, tomu bylo přizpůsobeno i vnitřní uspořádání.¹⁰¹ Ve středu dvoupatrové budovy zámku byla vybudována štíhlá osmiboká věž o čtverhranném základu v přízemí¹⁰² s točitým schodištěm spojujícím všechna zámecká podlaží.¹⁰³ [31] Ta je zakryta dvojdílnou šindelovou helmicí o jedné galerii¹⁰⁴ a člení zámek opticky na dvě poloviny.¹⁰⁵ Věž se schodištěm je oblíbeným architektonickým prvkem saské renesance už od počátku 16. století.¹⁰⁶ Typickým příkladem tohoto řešení schodišťové věže je zámek Hartfels vTorgau [32], kde věž tvoří hlavní komunikační prvek. Věž je zde prolomena lodžii a vřetenové schodiště věže je tak vidět skrz volné arkády. Zde ve Frýdlantu je věž uzavřena a její vřetenové schodiště taktéž spojuje všechna patra zámeckého křídla a také je důležitým komunikačním prvkem. Tento typ architektury vychází ze zámků ve Francii, například zámek Blois [29] a Chambord [30], stavěný italskými architekty.¹⁰⁷

Z nádvoří byl přístup do přízemí paláce širokým portálem, upraveným dnes v klasicistním stylu. Ten ústí do valeně zaklenutého podvěží a pokračoval až do chodby zaklenuté dvěma poli křížové klenby. Dodatečně tato chodba byla rozdělena na dvě části, odkud byly přístupné obě postraní křídla budovy. V přední části chodby byl vstup do zámecké kuchyně, zaklenuté čtyřmi poli křížové klenby do kamenného sloupu s jednoduchou hlavicí a patkou. Vedle kuchyně je místnost, sloužící jako komora, která byla dříve propojena s kuchyní. Druhé dveře z kuchyně vedou do zadní části střední chodby, odkud byl vstup do velké síně, která v 16. století vyplňovala celou severní polovinu zámku. Ta byla zaklenuta šesti poli křížových klenb sbíhajících se do dvou středních sloupů s toskánskými hlavicemi a patkami. Z nádvoří se do ní vcházelo renesančním portálem. Z velké místnosti byla přístupná bašta zaklenutá lunetovou klenbou, okna zde vznikla až po 18. století. Příčky dnes rozdělují síň na čtyři místnosti, ty byly vytvořeny až v 19. století. Přízemí dříve sloužilo k hospodářským účelům. Severní polovinu zámku ještě v roce 1818 zaujímal velká stáj.

Do prvního patra Dolního zámku můžeme vstoupit z nádvoří barokním schodištěm, které vede na pavlač, spočívající dnes na pseudorenesanční arkádě s rovným stropem z železných travers.

¹⁰¹ MENCLOVÁ 1967, 9.

¹⁰² SCHEYBAL 1994, 17.

¹⁰³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹⁰⁴ SCHEYBAL 1994, 17.

¹⁰⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹⁰⁶ SCHEYBAL 1994, 12.

¹⁰⁷ KAUFFMANN 1970, 127.

Dříve pavlač měla jen jeden vchod a to do průčelní osmiboké věže. První patro střední příčné lodi je rozděleno na dvě části severní a jižní, jako v přízemí. Tato příčná chodba byla zaklenuta třemi poli křížové klenby s končícími štítky na vrcholech. Z ní vedly dvojce dveře. První do jižní části budovy do dvou velkých pokojů a druhé do velkého sálu, který dříve zaujímal celou severní polovinu zámku prvního i druhého patra. V 18. století byla střední chodba rozdělena příčnou zdí na dvě místnosti. Východní sloužila jako obytná místnost a do západní byly umístěny topné komory, odkud vedl vstup do severnějšího pokoje v jižní polovině zámku.

V jižní polovině zámku je první místnost, takzvaný Kuřácký pokoj, zaklenutý třemi poli křížové klenby. Ten je oddělen příčnými segmentovými pásy, které se nachází na bohatých konzolách s karyatidami, typickými rollwerky a andílčími hlavičkami. Také jsou zde dvě renesanční okna. Odtud vedou dveře do kulečnickového pokoje, zaklenutého původní renesanční klenbou. Tudy se vchází do velké jídelny, ta ale byla postavena až v 19. století a s ní také souvisí stavba terasy vedoucí od ní až k půlkruhové baště. V té době bylo restaurováno východní průčelí zámku. Přestavba souvisí s přístavbou takzvaného kastelánského křídla roku 1869. Jídlna má plochou střechu a je ukončena cimbuřím. Z jihu je malý přístavek s chodbou, krytý pultovou střechou, který spojuje zámek s křídlem kaple.

Severní polovinu zámku tvořil původně jeden velký sál, ale v 18. století byl rozčleněn v chodbu a tři menší místnosti. Jedna z nich má dodnes bohatý štukový strop. Až v 19. století sem bylo dáno dřevěné schodiště. Poslední místností je komora nad starší baštou, do které se vchází po několika stupních.

Druhé patro zámku původně bylo přístupné pouze z točitého schodiště ve věži. Z původní renesanční dispozice zde zbyly jen části dvou příčných zdí. Ostatní příčky vznikly až při pozdější přestavbě zámku v 18. a 19. století. V jižní části druhého patra patří k původní dispozici velká místnost s jednoduchým štukovým stropem. Zbylé čtyři pokoje mají stěny pokryty původními tapetami. V poslední místnosti je na severu provedena štuková výzdoba.

Podkroví zámku vzniklo teprve po přestavbě roku 1785. Střecha byla do té doby sedlová s renesančními volutovými štíty, zdobenými sgrafitem. Dnes je střecha mansardová s podkrovními vikýři. V západním průčelí byla vyměněna jen okna a byly ponechány původní renesanční štíty.

Podle původního projektu měl být zámek stavbou symetrickou, komponovanou na střední příčnou osu.¹⁰⁸

Průčelí architektury je strohé a je členěno okny, zdobenější prvek tvoří střešní arkýře a dominantní věž. Východní zámecké křídlo na jih od věže má tři okenní osy a jeden arkýř.

¹⁰⁸ MENCLOVÁ 1967, 9-17.

Na západ od věže má křídlo čtyři okenní osy, dva štíty a v přízemí je arkáda na okoseném pilířku. Pro členění architektury je důležité bohaté sgrafito.

Roku 1985 byly restaurovány sgrafita na věži zámeckého nádvoří, dále na stěně od věže ke vchodu do zámku a také byly restaurovány arkýře a kamenné články. Věž nádvoří byla zdobena renesančním sgrafitem na pěti stěnách v šesti horizontálních pásech. Výzdobu tvoří figurální a ornamentální motivy. Spodní část arkýře byla ozdobena ornamentálním pásem, nad kterým probíhá kmenná profilová římsa. Střední část je zdobena ornamentem a stylizovanými ptáky. Esovitý rám je pískovcový a dvě kamenná ostění ohraničují střední část, která je také překryta profilovanou kamennou římsou. V horní části najdeme kruhové kamenné okno, ornamentální sgrafito, římsu, esovité rámování a tři kužele (jeden z nich byl přeražen a stržen). Stěnu pod římsou zdobil pás se štíty a přilbicemi nad okny druhého patra. Mezi okny jsou figury rytířů. V pásu mezi prvním a druhým patrem, byla v kartuši zobrazena válečná jezdecká scéna. Výzdoba mezi okny prvního patra je stejná s výzdobou druhého patra. Pod okny prvního patra probíhá horizontální pás s loveckou scénou. V přízemí je sgrafito psaníčkového typu.¹⁰⁹

Zámek nikdy nebyl postaven úplně podle původního projektu, hlavním důvodem bylo jeho prodloužení na jižní straně a připojení k opevnění horního hradu.¹¹⁰ Tím vznikla i dnešní podoba hradu Frýdlant, další změny postihly spíše jen detaily, než celek.¹¹¹

2.4.3 Křídlo zámecké kaple

Na frýdlantském hradě byla již za Biberštejnů gotická kaple. Po úpravách a stavbě Dolního zámku Redernové zrušili tuto starou svatyni a nechali vybudovat Marcem Spazziem novou.¹¹² V novém křídle pod kaplí byl uplatněn výškový rozdíl, kdy jeho nejnižší část začíná teprve v úrovni prvního patra Dolního zámku. Je zde chodba a dvě komory, které byly propojeny k prvnímu patru starší budovy. Dále zde je sklep. V druhém patře Dolního zámku bylo křídlo pod kaplí propojeno příčnou chodbou a také dvěma komorami, přestavenými v 19. století na koupelny a klozety. Přímý vchod byl patrně prolomen až v 17. století do úrovně 2. patra zámku. Přízemí křídla pod kaplí je dnes rozděleno podélnou chodbou. Východní část chodby obsahuje lunetovou klenbu a najdeme zde ještě dvě podobně zaklenuté místnosti. Jižní pokoj byl spojen renesančním portálem a římsou z 16. století.¹¹³ Mezi hradem a Dolním zámkem vznikla

¹⁰⁹ KALDYOVÁ/KOLÁŘ 1985, 1-2.

¹¹⁰ MENCLOVÁ 1967, 18.

¹¹¹ SCHEYBAL 1994, 17.

¹¹² SCHEYBAL 1994, 18.

¹¹³ MENCLOVÁ 1967, 18-21.

v letech 1598 - 1602 nová zámecká kaple.¹¹⁴ Pro její kněžiště byla tehdy použita válcová bašta.¹¹⁵ Kaple má půdorys řeckého rovnoramenného kříže. Příčné rameno je ukončeno půlkruhovou apsidou na východě a na západě je uzávěr tohoto ramene pravoúhlý. Mezi oběma rameny jsou dvouramenná schodiště.¹¹⁶ Do tří apsid je otevřen čtvercový prostor na východní, severní a jižní straně. Ten je připojen ke krátké lodi s lunetovou klenbou a tribunou zámecké kaple. Okna této renesanční kaple jsou kružbová. Kaple také měla řešený závěr hvězdovou goticko-renesanční klenbou se štukovými žebry, tak jako v centralizující hrobní kapli Redernů při farním kostele sv. Kříže (ta byla čtvercová s třibokým závěrem vyplňujícím monumentální rodový náhrobek). Tyto prvky se zde prolínají s prvky renesančními, jako jsou tvary apsid, stlačeným triumfálním obloukem, jónskými volutovými konzolami a ornamentem.¹¹⁷ Pod žebry se například nacházely renesanční konzoly, podobně, jako je tomu i u kaple zámku v Liberci.¹¹⁸ Její dokončení a stavební úpravy spadají do doby po smrti Melchiora z Redernu, kdy se o tyto záležitosti starala sama Kateřina.

Do kaple roku 1609 zakoupila Kateřina z Redernu krásný vyřezávaný oltář zasvěcený sv. Anně, na jehož výzdobě se podílel umělec Ambrož Fritsch. Ve středu oltářního nástavce najdeme nad sebou dřevěné desky s plastickým vyobrazením Poslední večeře páně, Ukřižování a Ukládání do hrobu.¹¹⁹ V boční kapli byl obraz Zmrtvýchvstání, který namaloval Bartoloměj Spranger

(1546–1608), významný umělec na dvoře císaře Rudolfa II..¹²⁰ Na okrajích oltáře najdeme dvě sochy světců. Zde je i Kateřina, která byla oblíbenou patronkou paní z Redernu. Na stropě kaple byly fresky, z kterých dnes zbyla jenom torza nacházející se pod přemalbou z 19. století.¹²¹

Pod střední apsidou byla dochována místnost kruhového půdorysu, která sloužila jako kaple zámeckého pána.¹²² S hradem byla kaple propojena krytou nadzemní chodbou, zvanou prampouch. **[36]** Původně asi byl dřevěný, ale současný mohutný zděný prampouch je stavebním prvkem až z doby baroka.¹²³ V 17. století byl do kaple umístěn ještě barokní oltář a roku 1871 zde byla zhotovena barevná okna a nástěnná dekorace mnichovského malíře historických obrazů Franze Dietricha.¹²⁴ V roce 1988 byla při restaurátorských pracích provedena rekonstrukce neorenesančních nástropních maleb v kapli sv. Anny a to chybějících částí malby a výtvarné

¹¹⁴ SCHEYBAL 1994, 12.

¹¹⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹¹⁶ MENCLOVÁ 1967, 21.

¹¹⁷ KRČÁLOVÁ 1976, 83.

¹¹⁸ SCHEYBAL 1994, 19.

¹¹⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹²⁰ ANDĚL/KABÍČEK 1962, 235.

¹²¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹²² KRČÁLOVÁ 1976, 83.

¹²³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹²⁴ SCHEYBAL 1994, 19.

ucelení celého stropu kaple. Zde byl restaurován střed kaple, severní apside, východní apside, západní část kaple a hlavice sloupů.¹²⁵ Architektura má typický charakter severské renesance, klenby jsou zde lunetové a jsou spojeny v hvězdice. Vrcholy lunet jsou diagonálními pruty spojeny v hvězdice a uprostřed velkými kruhovými svorníky. Přes gotický charakter a přístěnná žebra, klenby spočívají na renesančních jónských konzolách.¹²⁶

Křídlo kaple má tři okenní osy, okna jsou v horním patře zakončena trojlaločným obloukem a ostatní jsou s pravoúhlým ostěním, jednoduchou spodní a nadokenní římsou. V horní části nad kordónovou římsou se zdvihá trojice štítových atik, řešených tektonicky. Štíty jsou rámovány odhmotněnými volutovými křídly a dva pilastry vždy vynášejí rozeklaný trojúhelný fronton. Ve střední části je vložena váza. Vázy rozčleňují také jednotlivé pole štítových atik. Přední pole atik je prolomeno vždy jedním nebo dvěma okuly s výrazným kruhovým orámováním. Tektonické štíty a okuly jsou typické pro saskou architekturu. [37]

Restaurátorská zpráva z roku 1974, popisuje restaurátorské práce, které proběhly na renesančních sgrafitech na jižní straně křídla navazujícího na kapli. Dále stěny nad terasou a východní stěny s figurální výzdobou. Ty objevily pod průběžnou římsou jižní stěny ornamentální pás. Východní stěna je ozdobena monumentální figurou vlajkonoše a jezdeckou figurou, která byla také restaurována. Dále je zde ve sgrafitu bohatě zdobený pískovcový portál se zvířecími motivy na jižní straně a nad ním je pás s rozvilinami. Portál nad terasou východní je také zdoben sgrafity.¹²⁷ V 80. letech 19. století byl silně porušen a poškozen původní goticko-renesanční charakter kaple pseudorenesanční úpravou.¹²⁸ V dalších letech bylo postaveno východní zámecké křídlo a k němu rizalit. Této architektuře se věnuji v dalších kapitolách.

Hrad a zámek Frýdlant je ovlivněn saskou architekturou, mezi její typické znaky, použité na hradě a zámku je například jednotné utváření zámecké budovy, kdy schodiště je předsunuto před vlastní budovu a částečně se s tělem stavby prolíná. Střecha byla sedlová. Plocha fasády je členěna jak schodišťovou věží, tak arkýři. Arkýře na křídle zámecké kaple jsou typické pro saskou renesanci, nejen pro jejich tektoničnost, odhmotnění, ale i pro saské prvky jako například okuly. Její plastickou působivost dotváří sgrafitová výzdoba.

¹²⁵ KOMAR 1988, 1.

¹²⁶ MENCLOVÁ 1967, 23.

¹²⁷ KOLÁŘ/ŠONKA/LENZOVÁ 1974, 1-2.

¹²⁸ MENCLOVÁ 1967, 24.

2.4.4 Nádvoří se sgrafity

Nádvoří Frýdlantu je vyzdobeno figurálními a rostlinnými sgrafity, které byly odkryty teprve nedávno při odborných restauračních pracích.¹²⁹ Do tematiky této výzdoby se pravděpodobně promítly Melchiorovy životní zážitky. Najdeme zde jak výjevy z vojenského života, jako například obléhání města, hra v kostky v polním ležení [21], tak scéna vraždění osob bez rozdílu věku a pohlaví. [24] Krvavá událost se odehrává v uzavřeném prostoru, zřejmě v kostele, neboť mrtvola leží na oltáři a oděv osob odpovídá urozenému stavu. Je možné, že výjev zachycuje jednu ze starozákonních biblických pasáží, také zde může být vyobrazeno vraždění hugenotů za Bartolomějské noci, jak je zažil Melchior v roce 1572, kdy byl na kavalířské cestě v Paříži. Další výjev, kde je zobrazena štvanice na jelena, [22] svědčí o loveckých zálibách objednavatele sgrafit. Na fasádě najdeme ještě dva takovéto náměty. První zobrazuje výjev odsouzenců (oběšení, stětí mečem) [23] a druhý výjev připomíná rozmístěním osob a gesty zemský soud. [25] Je možné, že je to odkaz na spory Redernů s Biberštejnny, nebo se Smiřickými o hranice jejich panství. Vnější strana také měla sgrafitovou výzdobu, ta se ale nedochovala vcelku a také nebyla restaurována při opravě pláště hradu v letech 1997-1998.¹³⁰ Pro náměty sgrafit v 16. a 17. století byly důležité grafické předlohy, podle kterých se pracovalo.¹³¹

Roku 1975 byla restaurována na Kastelánkém křídle ornamentální a figurální sgrafita na dvou vikýřích, atice a stěnách kamenného arkýře v rohu dolního nádvoří k severní věži. Na této stěně je sgrafitová rustika v horní části kvádrová a ve spodní části psaníčka do výše sdružených oken, pod kterými jsou naznačené kuželky ve sgrafitové technice [35], v prvním podlaží. Dále byly restaurovány kamenné prvky výzdoby fasády na vikýřích atiky, zdobný rám je rozčleněn třemi římsami. Horní část je esovitě rámována a nad ní je začleněn vrcholový jehlan. Střední část je zdobena sgrafitem. Kolem druhého okna rámovaného esovými kamennými články se nachází okřídlená stylistická hlava a dva ovocné koše rozvinuté do listovců. Spodní část se sdruženým oknem zdobí mezi překladem sdruženého okna a římsou sgrafitová výzdoba s rostlinnými prvky a rozvilinami. Na fasádě ve druhém patře jsou s profilovaným ostěním tři jednoduchá okna a jsou kryta nadokenní plastickou římsou. První patro má tři sdružená okna. Nad středním oknem je plastický znak. V přízemí je ve středu profilované okno s ostěním a dva kamenné rámy vchodů.¹³² Další práce proběhly v roce 1979, kdy byla restaurována sgrafita a Stelcigova věžka. Tu najdeme uprostřed cesty ze zámeckého nádvoří k hradu. Zde byla

¹²⁹ SCHEYBAL 1994, 17.

¹³⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 75.

¹³¹ KRČÁLOVÁ 1962, 276.

¹³² KOLÁŘ/ŠONKA/KÁLDYOVÁ 1975, 1-2.

restaurovaná sgrafita, která tvoří kvádrování. Nároží tvoří bosáž, ta je zdobena sgrafitem psaníčkového typu. Nejvíce byly poškozeny na severní straně věžky.¹³³

2.4.5 Saská renesance

O saské renesanci je v literatuře napsáno velice málo. První kniha, která zařazuje tento směr renesančního umění do širších souvislostí, pochází z pera Evy Šamánkové.¹³⁴ Recenzi na její knihu napsala Jarmila Krčálová, která se kriticky vyjadřuje k jednotlivým kapitolám. Poukazuje například, že do kapitoly V., označené jako renesance severská, byla zařazena i díla italského typu.¹³⁵ Krčálová dále autora vytýká, že zde také chybějí některé severské plastiky, jako je například kazatelna ve frýdlantském kostele, či výzdoba kaple v Liberci a Frýdlantu.¹³⁶

Šamánková charakterizovala umělecký styl „saské renesance“ jako pozvolné přijímání renesance vlašské v severní části Evropy, ke kterému docházelo přizpůsobením skladby a tvarosloví domácí gotice, tedy „po svém způsobu“. kdy skladbu a tvarosloví přizpůsobila domácí gotice. To je příznačné pro naše země a zejména pro Sasko, kde zároveň působily vlivy francouzské, dále z oblasti dolního Porýní, Vestfálska a Nizozemí.

Renesanci v Čechách Šamánková charakterizovala jako malebnou, určenou přežívajícím stylem české pozdní gotiky. Tu u nás prostoupila dílna Vlachů a zabarvila specificky její tvorbu. V severských zemích ale byla gotika podstatně jiná, její vývoj manýristicky opakoval tvary propracované ve Francii. Především se řídil principy gotiky, tedy odhmotněním a vertikality. Tyto znaky se v severské gotice udržovaly po celé 15. století. Nové renesanční umění se těmto tvarům i skladbě přizpůsobovalo, bylo hlavně ovlivněno vertikality a snahou po odhmotnění. V severských zemích se na architektonickém článku oceňovala jeho hmotnost, proto se zde nesetkáme například s malebnými liniemi štítových kulis. Hmotná povaha stavební severské struktury způsobila, že zde renesance zůstala převážně záležitostí sochařskou, zatímco renesanční architekti v Čechách počítali například i s malířským pojednáním fasád. Mezi prvky, které vzdalují severskou renesanci od naší, patří například tektonický článek, jako pilastr či užívaný jako plný sloup, ostře lineárně podaná římsa, kamenná diamantová bosáž, nebo používání figurální plastiky. Tyto prvky spíše přibližovaly severskou renesanci výtvarné povaze německého hrázděného domu, někdy se kámen dokonce opracovával jako dřevěný trámec.

¹³³ KOLÁŘ/ŠONKA/KÁLDYOVÁ 1979, 1-2.

¹³⁴ Tato kniha se nazývá Architektura české renesance.

¹³⁵ KRČÁLOVÁ 1962, 75.

¹³⁶ KRČÁLOVÁ 1962, 78.

Zvláštností je také použití například vlašského rolverku, který byl na severu přizpůsoben gotickému kružbovému panelu a tak vznikl sloh, který se nazývá „probíjený“ a charakterizuje ho dvojvrstvená, jakoby z plechu vybíjená stěna. Gotizující snaha dospěla k převýšení štítů se vztyčenými volutami, užití vysokých pyramid místo italských váz, či českých čučků, nebo k olemování štítového obrysu páskami. Základem architektonické kompozice se stal tektonický pevný článek. V Německu osu štítů tvořil vysoký úzký pilastr, podobného vzhledu jako gotická přípora. U holandských štítů se k tomu také uplatňoval kontrast mezi kamenným článkem a cihelnou plochou zdí. Vývoj severské renesance vyvrcholil tvary pobíjenými, které prostupují, provlékají či se překládají vzájemně na povrchu stěn. V tenké plošné pásy se proměňují jednotlivé články, které vytvářejí i obruby štítů, zakončený volutami, delfíny nebo jinými tvary.¹³⁷

Severská renesance především ovládla architekturu v oblasti pohraničí severních Čech,¹³⁸ kde se velice dlouho udržoval styl pozdní gotiky, skoro až do počátku 17. století. Mezi kostely s renesančním vnitřkem a gotickým vnějškem patří například zámecká kaple v Liberci, kostel v Benešově nad Ploučnicí, Ahníkově, Svádově, Valtířově, Krásném Březně a České Kamenici, které byly postaveny v době 1604–1606. Po celém území severních Čech se uplatnila i v zámeckých stavbách saská renesance. Hlavně u Redernů, Šlejniců, Salhausenů, Střeliců, Bynovců a dalších rodů, které měly úzké vztahy k Slezsku či Sasku. Typickým znakem saské architektury je snaha utvářet zámecké budovy jednotně, kdy schodiště často bývá umístěno mimo vlastní budovu, obdobně jako tomu je ve Frýdlantu. Střecha bývá sedlová s vysokými horizontálně členěnými štíty. Plocha fasády je členěna jak schodišťovou věží, tak arkýři. Její plastickou působivost dotváří bosáž v nárožních a portálových partiích zdíva se sgrafitovou výzdobou. Tyto znaky jsou téměř na všech v té době přestavených, či nově postavených objektech, počínaje Frýdlantem, Grabštejnem, Šluknovem, Rumburkem, Benešovem nad Ploučnicí, Českou Kamenicí, Libouchecem, Kláštercem nad Ohří až k Ahníkovu. Stavitele většiny renesančních zámků neznáme, jejich inspirací většinou byly cizí stavby a to hlavně italských stavitelů ve službách šlechty. Mezi stavitele, kteří v severních Čechách působili, patří například A. Avostalis (Duchcov, Lysá nad Labem), Marcus Spazzio de Lancio (Frýdlant, Liberec) a M. Ruvian (zámek v Klášteře a Hradišti nad Jizerou).¹³⁹

¹³⁷ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 79–80.

¹³⁸ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 84.

¹³⁹ ANDĚL 1984, 15-16.

2.4.6. Město a jeho zdroje financí a obživy

Město Frýdlant v době Melchiora z Redernu patřilo mezi soukenickou vývozní zónu, ale vývoz sukna do roku 1600 klesal a upadal. Začala se zvyšovat poptávka po plátnu, které bylo vyváženo i do ciziny, především do jižní Evropy a zámoří. Přírodní podmínky v severních Čechách nutily obyvatele se zaměřit spíše na řemeslnou výrobu. Produkce plátna přilákala do severních Čech německé a anglické významné firmy, kterým se investicemi podařilo připoutat výrobu do jisté závislosti na takzvaném nákladnickém systému. Cechy pláteníků představovaly významnou složku městské prosperity. Také se dařilo cechu ševců, řezníků, krejčích, pekařů, kovářů, truhlářů, zámečnicků a bednářů, jejich představitelé se snažili o potvrzení svých cechovních řádů. Mezi nejvýznamnější hospodářské odvětví patřilo v 16. a 17. století pivovarnictví. Frýdlantští si nechali v srpnu 1552 potvrdit královskými správci stará biberštejská privilegia. Zdroj příjmů ale v tom neviděli jen měšťané, od druhé poloviny 16. století vznikla konkurence, pivovar na šlechtickém velkostatku. Šlechta díky tomu hospodařila ve vlastní režii a měla levnější produkty, z nichž se pivo vařilo, proto také ho mohla prodávat levněji. Měšťané proti tomu protestovali a soudy řešily mnoho jejich sporů.¹⁴⁰

V této době se projevují důsledky hospodářské situace Evropy. Upadá těžba stříbra a pokles jeho ceny vede k těžbě užitkových kovů, hlavně železa. Šlechta se snaží využívat všech zdrojů příjmů a tak Redernové podporují řemesla především v Liberci, Frýdlantě a v ostatních městečkách svého panství.¹⁴¹ Nově byla zavedena za Redernů důlní těžba. Již roku 1576 se v osadě Louka těžil cín a rozšířením této činnosti vzniklo nové město založené Melchiorem z Redernu roku 1584, České Nové Město (Böhmisch Neustadt, Bohmisch Neustadtel). Na Jizerce se těžil nejen cín, ale i měď. Melchior udělil tomuto českému městu právo hrdelního soudu a další privilegia potřebná k růstu města. Další podnikatelskou činností byla i výroba dřevěného uhlí a dřevařství. Nakoupily se pily, protože se dřevo vyváželo i zpracovávalo na prkna nebo šindel. Zakládání mlýnů, či rybníkářství mající již kořeny za Biberštejnů pomohlo také rozmachu panství. Sami Redernové využívali produkty papírny, jedné z nejstarších v českých zemích.¹⁴² Získané finanční prostředky sloužily k životním potřebám šlechty, která žila stále ve větším přepychu.¹⁴³

¹⁴⁰ ANDĚL 1959, 9.

¹⁴¹ ANDĚL 1959, 9.

¹⁴² ANDĚL/KARPAŠ 2002, 44.

¹⁴³ ANDĚL 1959, 9.

2.4.6.1 Stavební vývoj ve městě

Za Redernů také začíná přestavba obou panství. Pracovali zde schopní, dnes většinou neznámí zedníci, kameníci, tesaři a truhláři, které Redernové získali. Stavějí do středověkých měst první hrázděné a zděné budovy, které jsou už většinou patrové. Například v Liberci vyrostl mohutný renesanční zámek s kaplí, dále radnice a kostel.¹⁴⁴ Radnice měla vysokou věž s arkádovým ochozem a mohutný trojetážový štít v obou čelech sedlové střechy.¹⁴⁵ [39] Autorem dnes již nedochované radnice (1599–1602) je Marco Spazzio, ten měl zřejmě podíl i na stavbě libereckého zámku (1582–1602), farního chrámu a dalších luteránských kostelů.

Dále se ve Frýdlantu začalo s dlážděním náměstí a ulic, nejstarší ulice, zvaná Zámecká, zůstala i přes zbudování silnice hlavní spojnicí k hradu. Rekonstrukce opevnění proběhla v roce 1571 a o rok později Frýdlant postihl požár.

Na místě zchátralé radnice byla postavena nová budova uprostřed náměstí (1584–1588). Na jedné z jejích stran byly dány erby Redernů a Šliků.¹⁴⁶ Ta byla obnovena po požáru z roku 1634 Kryštofem Königem z Nového Města pod Smrkem roku 1663 a upravená v pozdně klasicistních formách roku 1864. Pseudorenesanční budova nové radnice byla postavena roku 1896 podle plánu Františka Neumanna, autora liberecké radnice.

Z konce 16. století upoutává pozornost mezi měšťanskými budovami Redernův dům, vystupující svým podloubím z fronty náměstí.

V letech 1602–1604 byly městské brány obnoveny za účasti mistra Marca Spazzia, kdy vznikla i novostavba Dolní brány. Z městských hradeb se dodnes zachovaly jen zbytky.¹⁴⁷

2.4.6.2 Kostel Nalezení sv. Kříže ve Frýdlantu

Kostel nalezení sv. Kříže ve Frýdlantu je po hradu nejvýznamnější historickou památkou Frýdlantu. V děkanském kostele vidí vlastivědná literatura pokračování původní gotické kaple sv. Barbory, která je dnes v místě dnešní sakristie. Její vznik je možné klást na přelom 13. a 14. století, neboť se o ní zřejmě zmiňuje zápis v písemnostech míšeňského biskupství z roku 1346. Po husitských válkách v druhé polovině 15. století došlo k přístavbě presbyteria a k rekonstrukci věže. Do takto zvětšeného prostoru se dalo umístit více oltářů. Při svěcení kostela

¹⁴⁴ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 44.

¹⁴⁵ KRČÁLOVÁ 1989, 46.

¹⁴⁶ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 44.

¹⁴⁷ KOTRBA 1959, 37.

míšeňským biskupem Johannem ze Salhausenu v roce 1498, daroval biskup kostelu několik svatých ostatků. Další úpravy byly za Kryštofa, posledního Biberštejna, což dokazuje letopočet 1551 napsaný mezi nápisy na vítězném oblouku. Autory přestavby se stali italští stavitelé z Milána, Kašpar a Marek. Byli to bratři, kteří sem přinesli umělecké prvky renesance.¹⁴⁸ Ti vytvořili síňové trojlodí.¹⁴⁹ 1558 Biberštejnové vymírají a nastupují Redernové. Oba rody jsou v kostele uloženy vedle sebe. Na svornících síňové klenby presbytáře jsou erby zesnulých. Zde jsou náhrobníky Jeronýma, Jana VI. a Kryštofa z Biberštejna. Dále je zde Bedřich z Redernu, jeho manželka Salomena ze Schönaichu a jejich syn Bedřich II.. K Redernům můžeme přiřadit i náhrobník Anny, manželky Jana Jiřího z Redernu.¹⁵⁰ Na náhrobku Anny Redernové najdeme ornamentiku holandských vybiřených tvarů, které se objeví později také na královském mauzoleu ve Svatovítské katedrále, která také patří do okruhu severské renesance.¹⁵¹ Dále je zde redernská pohřební kaple, která je vrcholným renesančním dílem. Tu dala vybudovat svému muži Melchiorovi jeho manželka Kateřina. Pověřen postavením této kaple byl Marcus Spazio z Lanza, který pracoval ve službách Redernů. Kaple má čtvercový půdorys. Do něho byl umístěn trojdílný monumentální památník. Památník vytvořil holandský mistr Erhard Heinrich (Hendricks) z Amsterdamu, který přišel do Frýdlantu ze slezské Vratislavi.[40] Hlavní postavou je zde vojevůdce Melchior z Redernu, jehož hrdinské činy byly vyobrazeny na bronzových reliéfech s motivem bitev u Sisaku a Varadína a obléhání Pápy.¹⁵² Ve střední části najdeme nápisy, kde se můžeme dozvědět o jeho životě, kariéře a oddanosti jeho manželky.¹⁵³ Malý centrální prostor kaple je zaklenut hvězdivou klenbou s plochými štukovými žebry a otevírá se do kostela velkým obloukem.¹⁵⁴ Působivost celého prostoru kaple dovršuje pozoruhodná tepaná mříž s erby Redernů a Šliků střežící klid zemřelých. Koncipovaná je v duchu takzvaného vratislavského manýrismu, který byl předchůdcem baroka. Do doby vzniku kaple patří také kostelní pískovcová křtitelnice zdobená reliéfy [43] a překrásná renesanční kamenná kazatelna, [42] což bylo také dílo Marca Spazzia.

Gerhardu Heinrichovi dala za úkol Kateřina vytvořit rodinné mauzoleum, proto je také umístěna po Melchiorově pravici plastika Kateřiny z Redernu.¹⁵⁵ [41] Schéma náhrobku Heinrich vyřešil jako vrstvenou hloubkovou kompozici, na křídlech s trojicí korintských sloupů postavených kolmo ke kládí edikuly a svazujících v jeden celek masivní prostřihávané

¹⁴⁸ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁴⁹ KOTRBA 1959, 37.

¹⁵⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁵¹ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 82.

¹⁵² ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁵³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁵⁴ KOTRBA 1959, 37.

¹⁵⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

voluty nástavců. Hluboká výduť střední niky odpovídá plasticitě sloupů, kde je zobrazena socha Melchiora a po jeho pravé straně je Kateřina¹⁵⁶ na konsole podepřené spoutaným Turkem a vzhlíží k Melchiorovi držící šátek. Po Melchiorovi levici je jeho syn Kryštof.¹⁵⁷ U každého z nich jsou napsány životopisné údaje. V kryptě jak bylo zmíněno, nebyla pohřbena ani Kateřina a ani syn Kryštof. Sochař Heinrich vytvořil památník z bílého mramoru z Raspenavy a Anglie, červeného z Polska a zeleného ze Slezska v letech 1605–1610. Je vysoký asi 8 metrů a široký 5 metrů, vzhledem připomíná trojkřídlý oltář, v jehož výklencích stojí bronzové plastiky Redernů. Dříve bylo mauzoleum více vyzdobeno jak jaspisy, topasy, rubíny a safíry, které dodávaly lesk monumentu. Na sloupech byly bronzové lví hlavy a mramor byl ozdoben kovovými tepanými pásy. Za Melchiorem bylo pověšeno ve dvou řadách šestnáct kovových erbů spřízněných rodů s Rederny. Mramorové sochy starozákonních hrdinů stojí dodnes na římsách náhrobku. Nalevo je král David na koni a Jozue, vpravo Gedeon a Juda Makabejský na koni, uprostřed nahoře korunuje dílo Ježíš Kristus.¹⁵⁸ Barevný kontrast dovršují andělé a reliéf Víry a Naděje.¹⁵⁹ Stavba a výzdoba mauzolea dosáhla částky 36 960 tolarů. Z kovových štítků šlechticů se dodnes dochovaly jenom čtyři.¹⁶⁰ V roce 1610 vydal mistr Heinrich popis tohoto díla tiskem ve Vratislavi a Zhořelci.¹⁶¹ Po dokončení mauzolea byl na východní stěnu redernské kaple zavěšen obraz s vyobrazením Melchiora z Redernu. Ten je zvláštní tím, že je to posmrtný portrét zobrazující zesnulého Melchiora. Pravděpodobně se jedná v českém prostředí o největší dochovaný posmrtný obraz u nás. V obraze najdeme i symboly, poukazující na profesní život zemřelého a význam rodu Redernů.¹⁶² Ačkoliv na stav kostela měly vliv války, byl ušetřen v roce 1634 požárem, který byl ve městě Frýdlant. Roku 1688 došlo k přístavbě kaple na pravé straně a krypty pod ní, dále byl pořízen nový oltář, chór a varhany. Při opravách na počátku 18. století byl pod bývalým chórem umístěn cenný obraz Zmrtvýchvstání od Johana van Aachena (dnes je v muzeu) a také obraz sv. Kateřiny od Karla Škréty, věnovaný kostelu v roce 1819 od hraběte Kristiána Kryštofa Clam–Gallase. Rozsáhlé úpravy interiéru proběhly v letech

¹⁵⁶ ŠAMÁNKOVÁ 1961, 83.

¹⁵⁷ KOTRBA 1959, 37.

¹⁵⁸ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁵⁹ KOŘÁN 1989, 129.

¹⁶⁰ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁶¹ Nově nalezená perokresba, uložená v oddělení Altbestand Knihovny Christiana Weiseho v Žitavě, pravděpodobně představuje původní podobu mauzolea. Perokresba není signována, ani datována a neví se, jak se do knihovny dostala. Milan Svoboda považuje tuto perokresbu za první variantu náhrobu. Dále říká, že to může být návrh samotného Gerharda Heinricha, který si jej načrtl podle požadavku zadavatelky. SVOBODA 2004, 12–13

¹⁶² SVOBODA 2008, 137–138

1782–1783 a pokračovaly dále v dalších letech.¹⁶³ Tento náhrobek patří u nás mezi největší mramorový monument tohoto druhu.¹⁶⁴

¹⁶³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 48.

¹⁶⁴ SCHEYBAL 1994, 14–16.

2.4.7. Globicova mapa

Ve sbírkách Frýdlantského zámku se dochovalo mapové vyobrazení panství. To bylo pořízeno jako úřední dokument v roce 1660, kdy se bratři po nabytí zletilosti František Ferdinand Ignác Matyáš a Antonín Pankrác Gallas chystali podělit o dědictví po svém otci Matyáši. Autorem mapy je Samuel Globic z Bučina, který pracoval jako zemský měřič v Čechách a byl pověřen důležitým řešením majetkoprávních otázek. Narodil se roku 1618 v Praze, roku 1651 byl již zemským měřičem a v roce 1653 byl povýšen do rytířského stavu. Vyobrazením Frýdlantska vytvořil významné výtvarně-dokumentární dílo, které doplňuje informace archivních pramenů z poloviny 17. století. Podle Globicova díla Frýdlantsko vypadalo asi takto. Město Frýdlant bylo obeháno hradbami s šesti věžovými baštami a vodním příkopem. Ve středu byla radnice s věží a okolo přes třicet domů otočených štíty k náměstí. Radnice byla zřejmě po požáru v roce 1634 obnovena. Asi 20 domů je zakresleno podél ulice k zámku a na dolním předměstí je jich asi 14. Také zde jsou zakresleny oba kostely, špitál, hospodářský dvůr. Frýdlantský zámek je vyobrazen s opevněním včetně barbakánu a takzvaného ostrého rohu.

Jedná se o olejomalbu na plátně o rozměrech 135 x 180 cm, jejíž zobrazení je orientováno k jihu. Na spodním okraji je napsán německý text znamenající v češtině: „Úplné vyobrazení a představení hraběcího gallasovského panství Frýdlant se všemi k němu náležejícími městy, vesnicemi, dvory, ovčiny, lesy, vodami jak byly v roce 1660, 4. Října, panem Samuelem Globicem z Bučina vyměřeny a zakresleny. Obsah a obvod nahoře v jednom celku zakresleného pohoří činí 2 820 zemských provazců, počítáno po 52 loktech to obnáší 146 640 pražských loktů, což v obecných německých mílích představuje velikost 11 mil, ale 8 mil cesty. Obsah nebo plocha obnáší na zemské provazce 121 203 zemských provazců, což činí 683 lánů 23“.¹⁶⁵

Globicova mapa byla roku 1803 restaurována na příkaz Kristiána Filipa Clam-Gallase, který chtěl, aby mapa byla zaktualizována a rozšířena. Aktualizace mapy nebyla příliš zdařilá a tak roku 1936 bylo provedeno její čištění, menší retuše a lakování. Na tuto Globicovu mapu upozornil v roce 1963 malíř a restaurátor Bohumil Knyttl a následně se jí dostalo náležitého odborného ošetření. Tato mapa je unikátním historickým pramenem pro dějiny frýdlantské.¹⁶⁶

¹⁶⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 61.

¹⁶⁶ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 61.

2.5 Albrecht z Valdštejna

Od počátku roku 1621 se Albrecht z Valdštejna uchází o frýdlantské panství. 21. června 1621 mu císař vydá na žádost panství jako zástavu za půjčené peníze¹⁶⁷ a 5. června 1622 mu bylo uděleno frýdlantské a liberecké panství v léno. To císař Ferdinand II. zpečetil kupní smlouvou 16. července roku 1622 a Albrecht z Valdštejna mu následně za tyto statky zaplatil 150 000 zlatých.¹⁶⁸ Frýdlant patřil v této době k nejdůležitějším místům vévodství. Za své doby zde Albrecht vytvořil rozsáhlé takzvané Frýdlantské vévodství Albrechta z Valdštejna, jehož sídelním městem byl Jičín.¹⁶⁹ Za Valdštejna nebyly provedeny žádné stavební úpravy na zámku Frýdlant a ani ve městě. Došlo jen k několika úpravám a to vojenské povahy. Roku 1625 byla hlavní brána pobita železným plechem, bylo opraveno opevnění a byla prohloubena hradní studna. Valdštejn na Frýdlantu pobýval jen krátkodobě a to v letech 1627, 1628 a 1630.¹⁷⁰ V této době Evropou otřásaly hrůzy třicetileté války, ale Valdštejnovo Frýdlantské vévodství bylo po celá dvacátá léta ušetřeno.¹⁷¹ V únoru 1634 byl Albrecht z Valdštejna zavražděn v Chebu.¹⁷² Ačkoliv jeho panování bylo velice krátké, dvanáctileté, za jeho doby se dostal Frýdlant do širokého povědomí a zapsal se do evropských dějin.¹⁷³

V této souvislosti bych ráda zmínila, že se u nás nedávno uskutečnila výstava na téma Albrecht z Valdštejna. Ta proběhla ve Valdštejnské jízdárně v Praze s názvem Albrecht z Valdštejna. Trvala od 15. listopadu 2007 do 2. března 2008. K této příležitosti byl vydán výstavní katalog s názvem Albrecht z Valdštejna a jeho doba od Elišky Fučíkové.

¹⁶⁷ ANDĚL 1984, 120.

¹⁶⁸ ANDĚL 1959, 11.

¹⁶⁹ KUČA 2002, 237.

¹⁷⁰ ANDĚL 1984, 120.

¹⁷¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 52.

¹⁷² ANDĚL 1984, 120.

¹⁷³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 52.

2.6 Gallasové

Majitelem Frýdlantského panství se stal Matyáš Gallas (1584–1647) a jeho rod zde byl do roku 1945. Matyáš se narodil v Tridentu a pocházel z rodu Castelli, jeho rodovým sídlem byl hrad Campo. Ve své době patřil k významným vojenským osobnostem a jeho život byl spojen s událostmi třicetileté války. Sám vstoupil do armády Katolické ligy, pak přešel do císařských služeb a stal se generálem.¹⁷⁴ Před zavražděním Albrechta z Valdštejna v Chebu, císař jmenoval Matyáše Gallase 24. ledna 1634 generálem plukovníkem a určil ho za nástupce sesazeného Valdštejna. Jako odměnu získal z císařovy přízně panství Frýdlant, Liberec, Smiřice a dům Kinských v Praze.¹⁷⁵ Byl také jmenován vrchním velitelem císařské armády. Frýdlantský zámek za něj neutrpěl příliš škod ve válečných akcích, až 16. prosince 1645, kdy po švédském nájezdu nabídla frýdlantská posádka kapitulaci za svobodný odchod. Švédové tu zůstali do roku 1649. Tehdejší stavební úpravy hradu a zámku byly zaměřeny jako za Valdštejna na zlepšení obranných schopností objektu. Švédové zesílili obranyschopnost zámku v letech 1646–1647. Před hlavní branou vybudovali mohutný barbakán, upravili hradní příkop a zesílili opevnění pětibokými baštami, takzvanými ostrými rohy. Nápis švédské posádky najdeme dodnes ve zdivu barbakánu.¹⁷⁶

Roku 1647 umírá Matyáš ve Vídni a po odchodu Švédů a skončení třicetileté války statky spravovali poručníci Matyášových ještě nezletilých synů. Roku 1647 se stal pánem Frýdlantska a Liberecka František Ferdinand Gallas (1635–1697). Za něho rozsah frýdlantského panství zůstal v porovnání s dřívějšími dobami stejný. Gallasové vykupovali lenní vesnice od šlechty a tím se rozrůstal i jejich majetek.

Na Frýdlantu se objevil za majitele Františka Ferdinanda Gallase nový umělecký sloh, barokní, který tu převládl do konce 18. století a architektonicky ovlivnil vzhled celého kraje, ačkoliv renesanční vzhled si ponechala jak novostavba zámku, frýdlantský kostel a další. Vyvrcholením barokní stavební aktivity byl komplex církevních staveb v Hejnicích.¹⁷⁷

Dalším významným majitelem frýdlantského panství byl syn Františka Ferdinanda: Jan Václav Gallas (1669–1719). Ten byl v diplomatických službách nejdříve v Londýně, Haagu a v Římě. Roku 1719 se stal místokrálem království neapolského, kde náhle zemřel po třech týdnech.¹⁷⁸

¹⁷⁴ ANDĚL 1984, 120.

¹⁷⁵ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 55.

¹⁷⁶ KOTRBA 1959, 19–20.

¹⁷⁷ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 64.

¹⁷⁸ KOTRBA 1959, 19–20.

Jeho tělo je uloženo v Napolí a jeho srdce v rodinné hrobce v Hejnicích.¹⁷⁹ Za něj v roce 1676 vyhořela část zámku včetně střechy a horního poschodí a o osm let později zámek postihl další požár. Václav Gallas investoval v té době velké sumy peněz na stavbu svého paláce v Praze. Přesto se rozhodl investovat do oprav zámeckých interiérů, které provedl italský stavitel Marcantonio Canevalle (1657–1719). Ten vytvořil zejména štukovou výzdobu s vlaškými krby.

Panství Frýdlant zdědil syn Jana Václava a také poslední člen gallasovského rodu Filip Josef Gallas. Po jeho smrti roku 1757 se vlády ujala jeho manželka Anna Marie, ta ale zemřela již po dvou letech.

¹⁷⁹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 64.

2.7 Clam-Gallasové

Podle závěti statky připadly synovci Marie, hraběti Kristiánu Filipu Clamovi (1748–1805), který podle závěti ke svému jménu připojil jméno Gallas.¹⁸⁰ Kristián Filip Clam-Gallas se svých statků ujal roku 1770.¹⁸¹ Kristián Kryštof Clam-Gallas (1771–1838) vládl panstvím v letech 1805–1838. První Clam-Gallasové dali na Frýdlantu provést větší stavební úpravy v polovině 18. století. Na dolním nádvoří bylo postaveno takzvané Kastelánské křídlo, které bylo postaveno mezi zámek a první branou. Je ale možné, že šlo jen o přestavbu. Dále byly opraveny fasády, které byly barevně tónovány. Tím byla zakryta renesanční sgrafita a také byly sneseny staré štíty. Vnitřní uspořádání se také změnilo, do zámku byly přemístěny obytné prostory pro panstvo a do hradních síní se umístily sbírky, které založil Kristián Filip a Kristián Kryštof Clam-Gallas. Ve sbírkách byl nábytek, zbraně, obrazy a knihy ze 16. a 17. století. Frýdlant na počátku 19. století měl být upraven v romantickém pojetí, terasovitě prostor dolního zámku a zámek měl dostat klasicistní styl, ale tyto plány nebyly realizovány.

Dalším majitelem panství Frýdlantu se stal Eduard Clam-Gallas (1805–1891), který zde dal provést řadu stavebních úprav. Vybral si vídeňského stavitele W. Hecka, který postavil jednopatrové křídlo navazující na dolní zámek v letech 1867–1869.¹⁸² Obě budovy propojil bohatě členěným rizalitem, který je obložený pískovcem.¹⁸³ Postavil také věžičku se střilnami a cimbuřím na staré pětiboké baště ze švédských dob. Na zámku vytvořil novou fasádu se sgrafitovou omítkou a novorenesanční vzhled doplnily vikýře a štíty. Tato podoba zámku se zachovala v podstatě dodnes. Eduard Clam-Gallas roku 1842 pozval na Frýdlant Karla Jaromíra Erbena, který zde uspořádal zámecký archiv. Roku 1801 byly sbírky na hradu Frýdlant zpřístupněny veřejnosti.¹⁸⁴ Do roku 1945 byl návštěvníkům přístupný pouze hrad, prampouch a zámecká kaple.¹⁸⁵ Frýdlant se stal prvním zámeckým muzeem ve střední Evropě.

Frýdlant patřil a byl obýván Clam-Gallasy do roku 1945, kdy si Frýdlant převzal do majetku stát. Sbírkami byly nově uspořádány a rozšířeny. Dnes sbírky jsou nejen v prostorách hradu, ale i v komnatách zámku. Najdeme zde bohatou sbírku zbraní od doby husitské, dále nábytek, zámecké zařízení, sklo, porcelán, obrazy a zámeckou knihovnu. V zámecké obrazárně najdeme díla například od V. V. Rainera, K. Škréty, či P. Brandla. Dále je zde dobový portrét Albrechta

¹⁸⁰ KOTRBA 1959, 19–20.

¹⁸¹ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 67.

¹⁸² KOTRBA 1959, 19–20.

¹⁸³ ANDĚL/KARPAŠ 2002, 76.

¹⁸⁴ KOTRBA 1959, 19–20.

¹⁸⁵ SCHEYBAL 1994, 28–29.

z Valdštejna, portréty Gallasů a Clam-Gallasů. Knihovna obsahuje přes 13 000 svazků, převážně cizojazyčné literatury. V posledních letech byly na zámku Frýdlant opraveny střechy a restaurována redernovská sgrafita.

V. Závěr

O hradu a zámku Frýdlant najdeme převážně jen základní informace, které jsou čerpány stále ze stejných knih. Hlavní problematikou je nedostatek literatury o renesanční architektuře ve Frýdlantu, která by se zabývala renesanční přestavbou hradu a zámku. Máme sice jeho umělecko-historický rozbor, který je důležitým pramenem, ale stále chybí například bližší pojednání o saské renesanční architektuře, kterou byl hrad a zámek ovlivněn. Dále chybí rozборы jednotlivých sgrafit na hradě a zámku ve Frýdlantu.

V této bakalářské práci najdeme ucelený stručný přehled jednotlivých fází hradu a zámku Frýdlant s propojením jednotlivých rodů, které zde žily. Hlavně se soustředím na dobu renesance, s kterou souvisí období zde žijícího rodu Redernů, za kterého byla provedena renesanční přestavba hradu a zámku od italského architekta Marca Spazzia di Lancio de Vall'd'Intevi. Ve své práci se především zaměřuji na 16. století, podrobně popisuji život Redernů, který výrazněji ovlivnil stavební činnost na hradě a zámku Frýdlant. Dále se soustředím na renesanční architekturu. Snažím se zde popsat, jakým způsobem se na hradě a zámku Frýdlant projevil saský renesanční vliv, dále popisuji jeho typické prvky v souvislostech s dalšími stavbami.

Renesanční výzdoba hradu a zámku zde nebyla nijak výrazně poničena, neboť během válek byl hrad dobře chráněn svým opevněním. Zajímavostí je, že Frýdlant se stal prvním zámeckým muzeem ve střední Evropě.¹⁸⁶

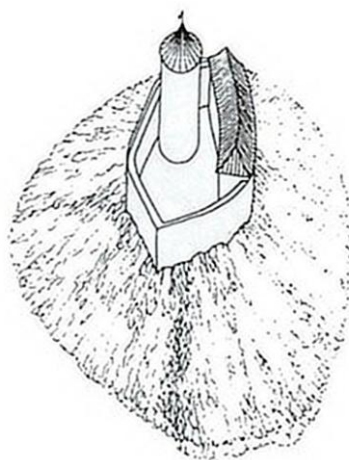
Zámek a hrad Frýdlant svou osmisetletou historií, svou výstavností a stavebním vývojem i zachovalostí je skutečnou chloubou severních Čech. Určitě ho můžeme zařadit mezi přední hradní a zámecké stavby u nás.

¹⁸⁶ SCHEYBAL 1994, 28–29.

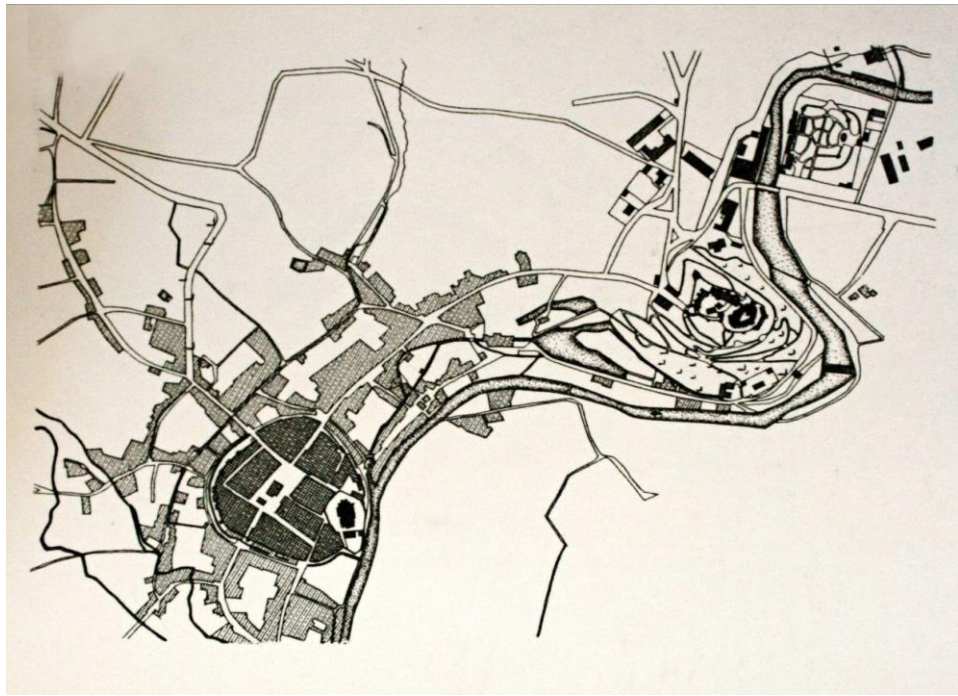
VI. Obrazová příloha

1. Frýdlant, Hrad a zámek, dnešní celkový pohled od jihovýchodu

2. Frýdlant, hmotová rekonstrukce první fáze hradu

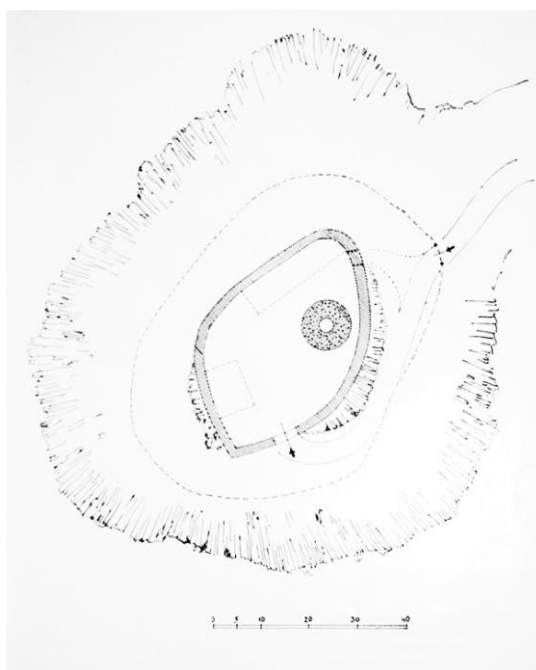
3. Frýdlant, půdorys hradu a města podle plánu z roku 1843, město leží severozápadně od hradu

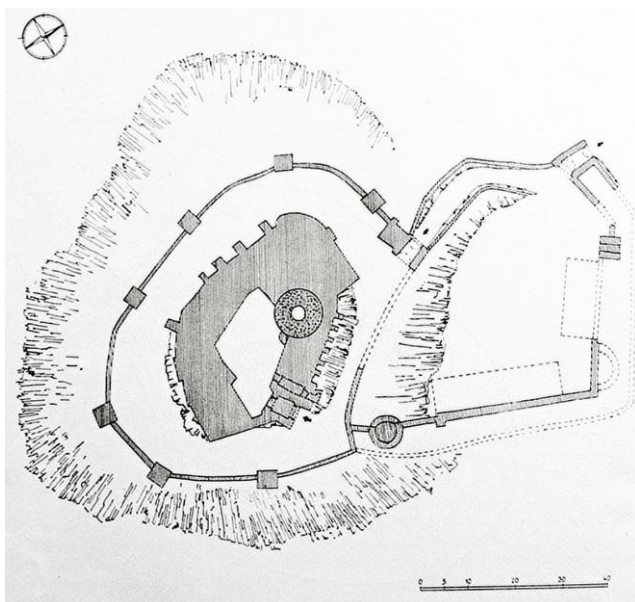
4. Frýdlant, Hrad a zámek, roku 1763

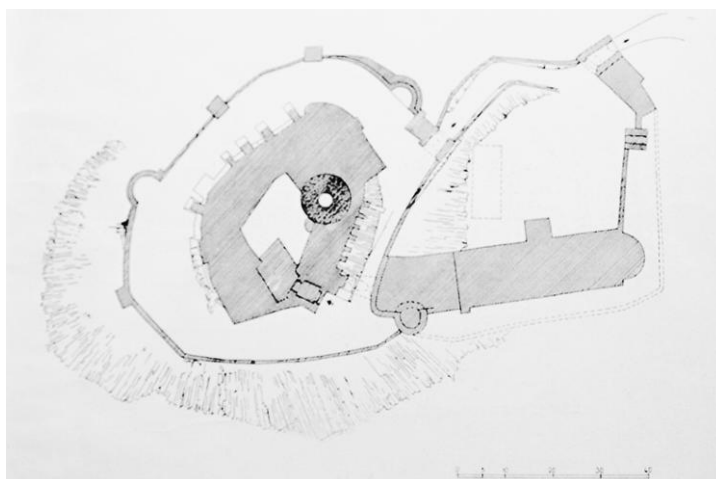
5. Frýdlant, Hrad a zámek, roku 1850

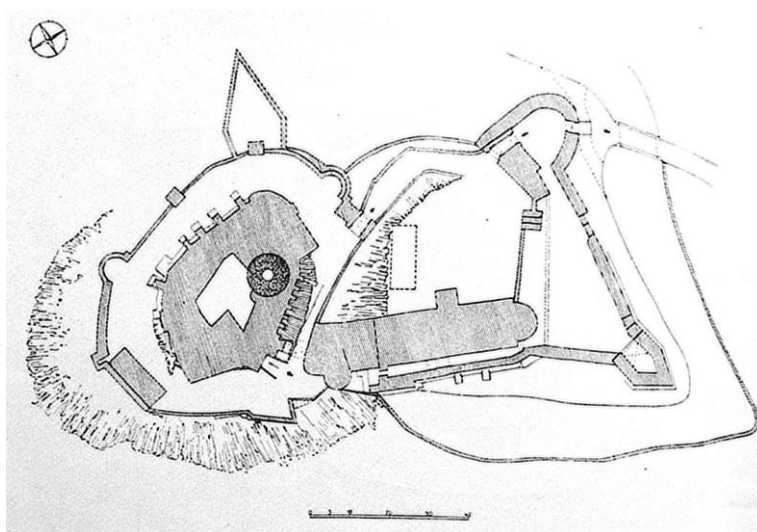
6. Frýdlant, půdorys hradu ve 13. Století

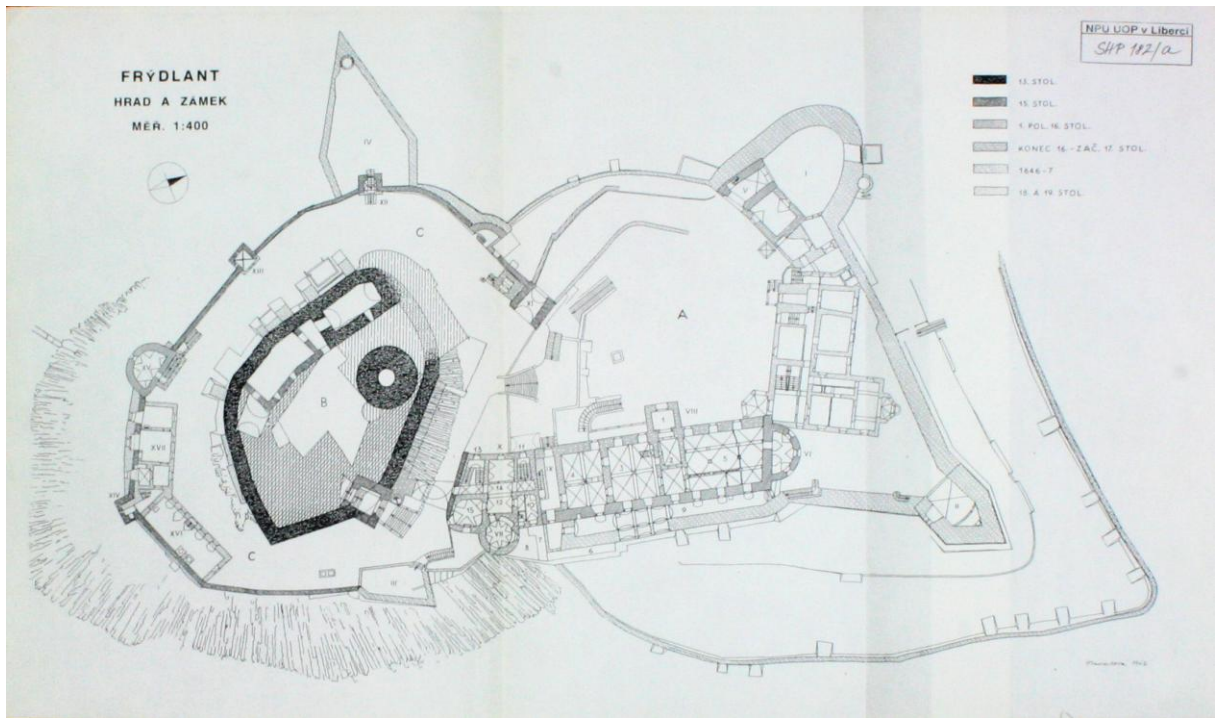
7. Frýdlant, půdorys hradu z doby posledních Bibrštejnů v 15. Století

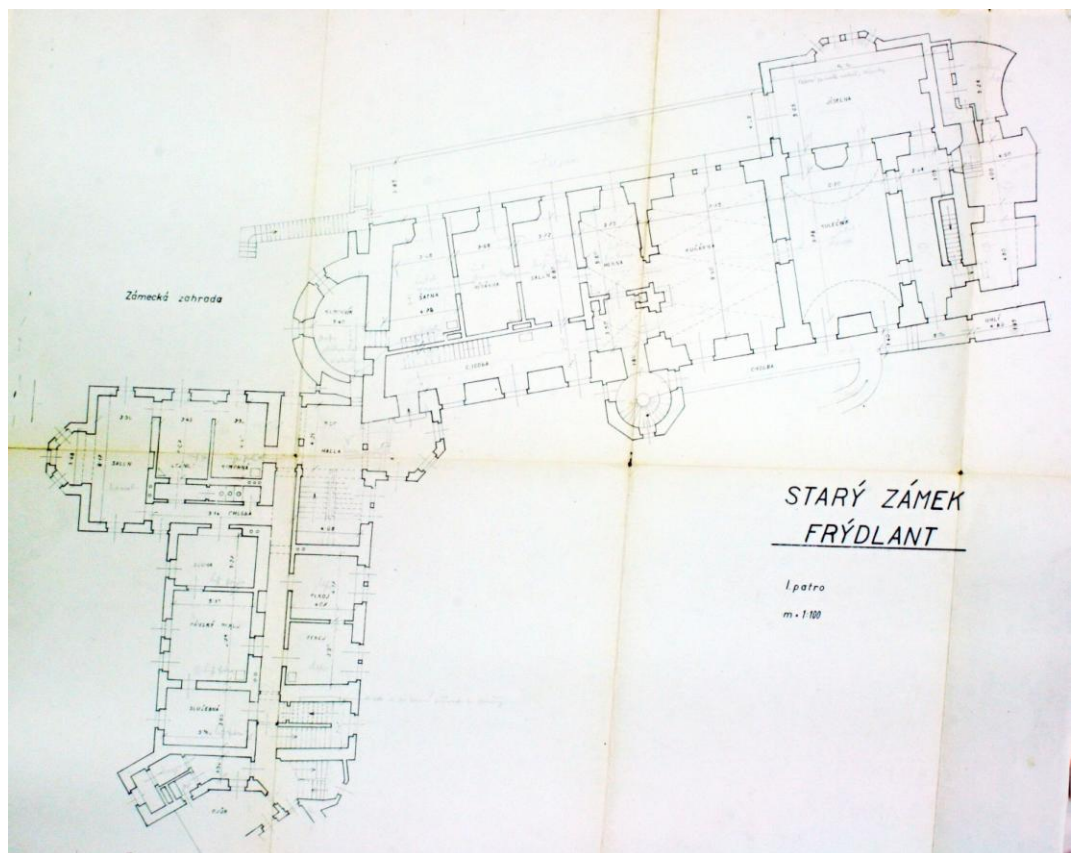
8. Frýdlant, půdorys hradu a zámku z doby Redernů v 16. století

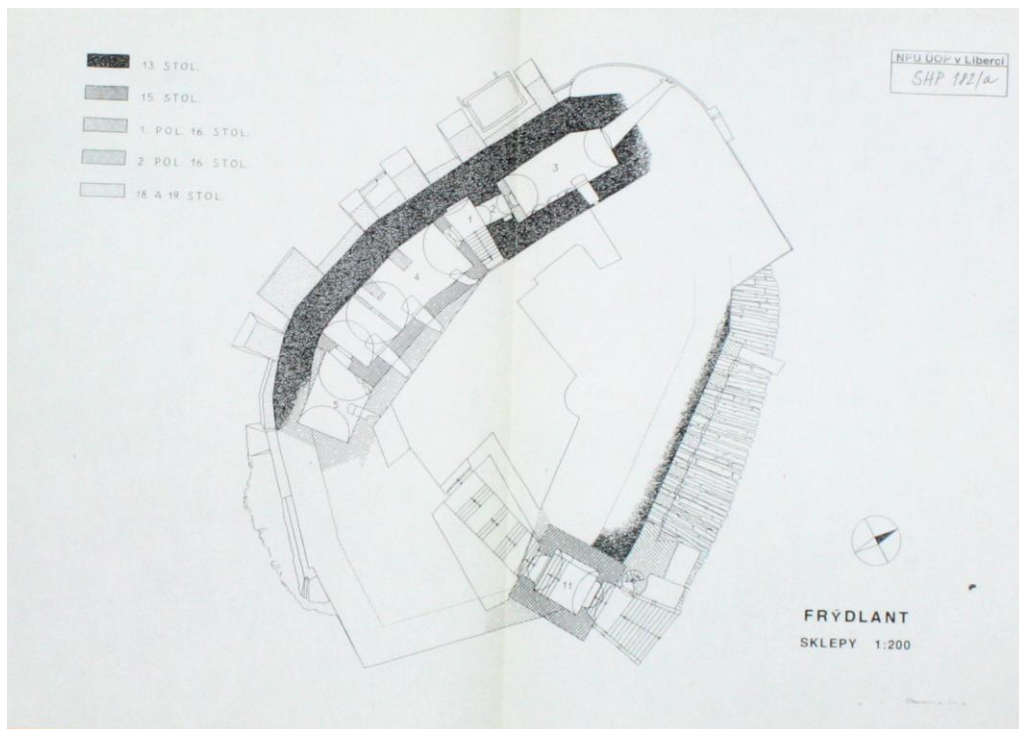
9. Frýdlant, půdorys hradu a zámku, hrad a zámek švédskou pevností

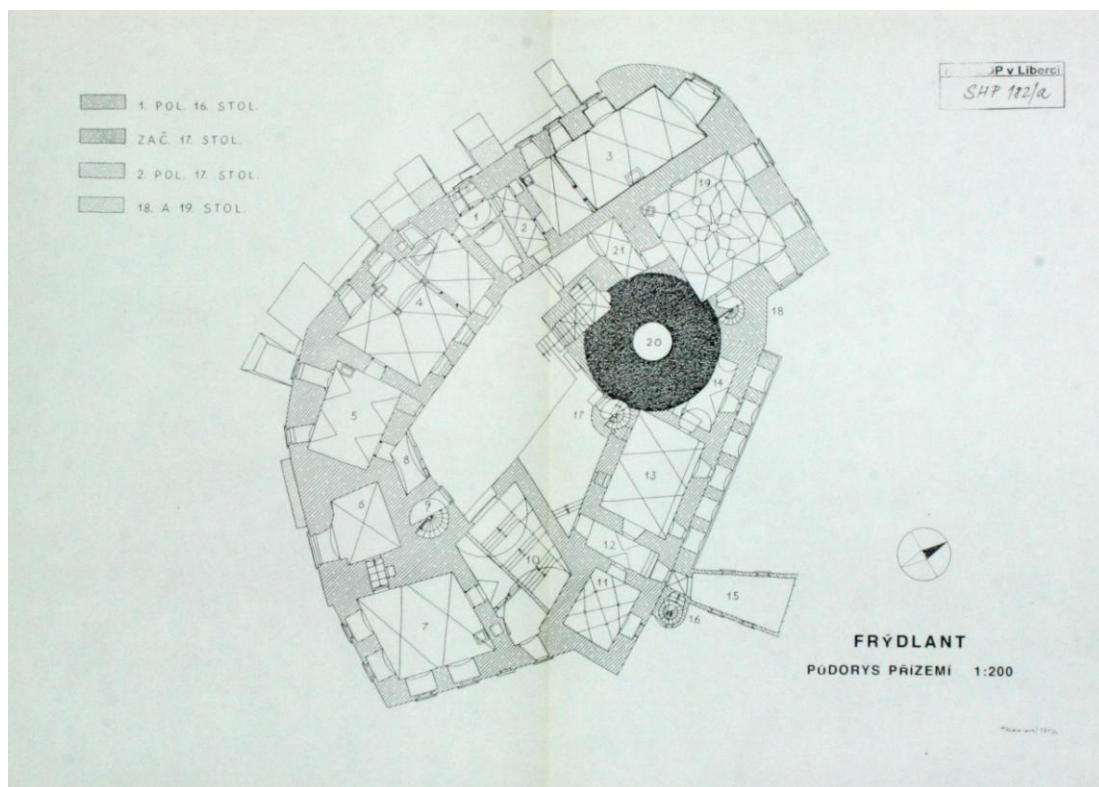
10. Frýdlant, Hrad a zámek, půdorys

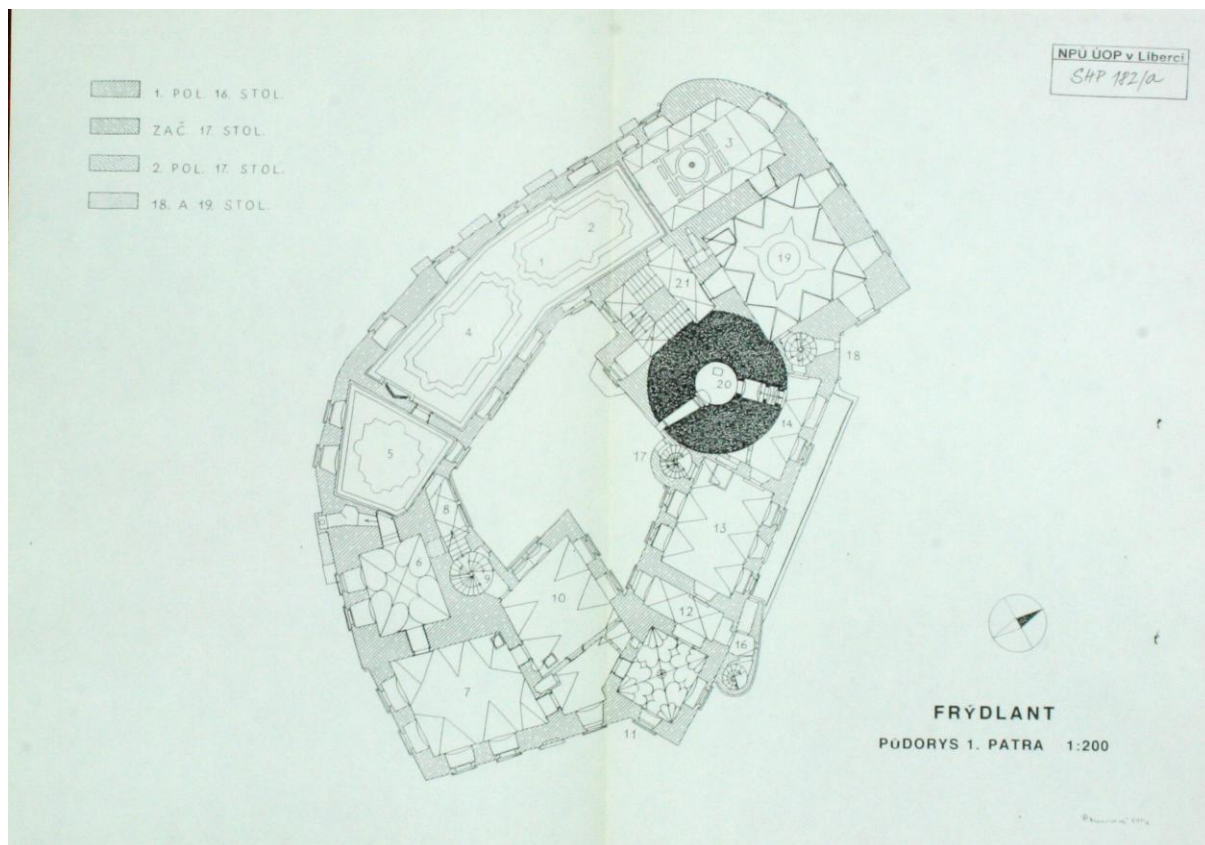
11. Frýdlant, Dolní zámek, půdorys prvního patra

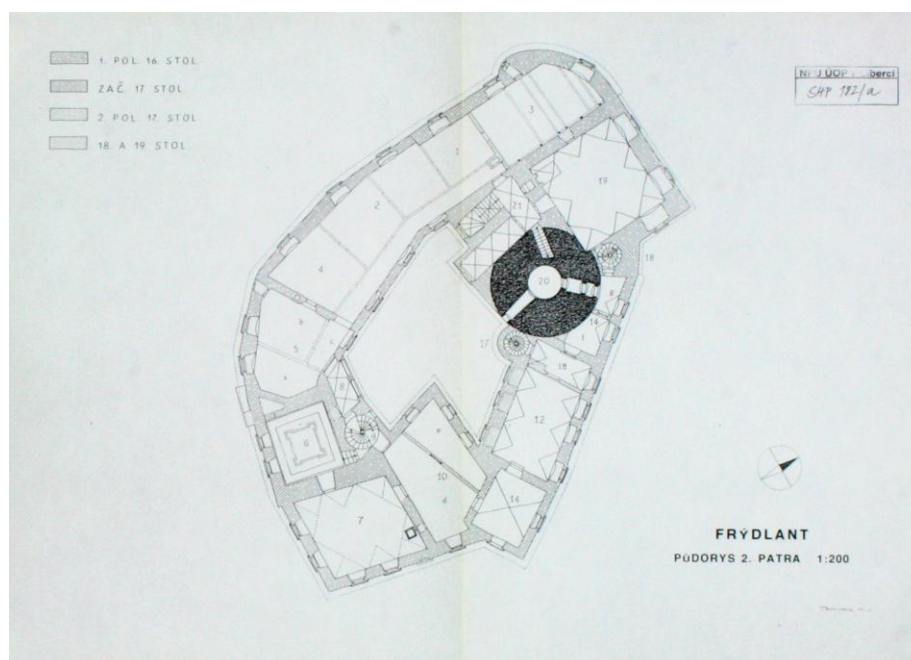
14. Frýdlant, Horní hrad, půdorys sklepů

15. Frýdlant, Horní hrad, půdorys přízemí

16. Frýdlant, Horní hrad, půdorys prvního patra

17. Frýdlant, Horní hrad, půdorys druhého patra

18. Frýdlant, horní hrad, dnešní pohled z východu

19. Frýdlant, horní hrad, nádvoří, dvě lodžie otevírající se dvoupatrovou arkádou, jižní křídlo hradu

20. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, sgrafita, východní křídlo hradu

21. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Hra v kostky v polním ležení, východní křídlo hradu

22. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Štvanice na jelena, východní křídlo hradu

23. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Výjev odsouzců, oběšení a stětí mečem, východní křídlo hradu

24. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Vraždění osob bez rozdílu věku a pohlaví, východní křídlo hradu

25. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Zemský soud, východní křídlo hradu

26. Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, východní křídlo hradu

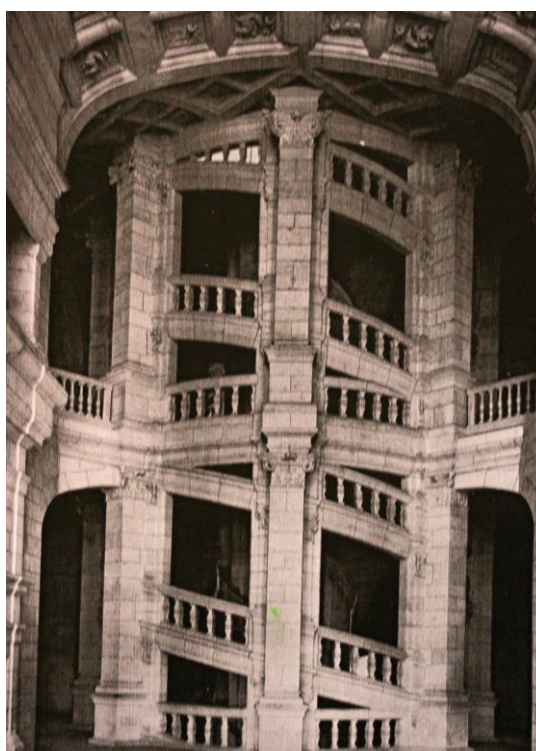
27. Frýdlant, Dolní zámek s Kastelánským křídlem, pohled ze zámeckého dvora na severovýchodní část zámku

28. Frýdlant, Dolní zámek, průčelí zámku s věží, východní křídlo zámku

29. Francie, zámek Blois, křídlo [Františka I.](#), spirálovité renesanční [schodiště](#) ve věži

30. Francie, Zámek Chambord, renesanční [schodiště](#) ve věži

31. Německo, v severozápadním Sasku v městě Torgau, zámek Hartfels, schodišťová věž saského typu

32. Frýdlant, Dolní zámek, Osmiboká věž o čtverhranném základu v přízemí s točitým schodištěm, východní křídlo zámku

33. Frýdlant, Dolní zámek, Osmiboká věž o čtverhranném základu v přízemí s točitým schodištěm, východní křídlo zámku

34. Frýdlant, Kastelánské křídlo propojené ryzalitem s Dolním zámekem

35. Frýdlant, Dolní zámek, sdružená okna s naznačenými kuželky ve sgrafitové technice, Kastelánské křídlo

36. Frýdlant, Křídlo zámecké kaple propojené prampouchem k Hornímu hradu

37. Frýdlant, Křídlo zámecké kaple, štítý s prvky saské renesance

38. Frýdlant, Křídlo zámecké kaple propojené prampouchem k Hornímu hradu, pohled od jihu

39. Liberec, původní radnice, Marco Spazio, 1602–1893

40. Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Gerhard Heinrich, Redernské mauzoleum, 1605–1610

41. Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Gerhard Heinrich, Redernské mauzoleum, po pravici sochy Melchiora je jeho žena Kateřina k němu vzhlížící a držící šátek, po Melchiorovi levici je jeho syn Kryštof, 1605–1610

42. Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Marco Spazzio, renesanční kamenná kazatelna

43. Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Marco Spazzio, renesanční pískovcová křtitelnice

VII. Seznam vyobrazení

Frýdlant, hrad a zámek, dnešní celkový pohled od jihovýchodu. Foto: autor

Frýdlant, hmotová rekonstrukce první fáze hradu. Reprodukce z: DURDÍK 2002, 138.

Frýdlant, půdorys hradu a města podle plánu z roku 1843. Reprodukce z: Menclová 1972, 153.

Frýdlant, hrad a zámek, roku 1763, <http://www.soalitomerice.cz/content/archivni-fondy-sbirky-soka-liberec>, vyhledáno 5. 3. 2011

Frýdlant, Hrad a zámek, roku 1850, <http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=7210>, vyhledáno 5. 3. 2011

Frýdlant, půdorys hradu ve 13. století. Reprodukce z: Kotrba 1959, 45.

Frýdlant, půdorys hradu z doby posledních Bibrštejnů v 15. Století. Reprodukce z: Kotrba 1959, 46.

Frýdlant, půdorys hradu a zámku z doby Redernů v 16. století. Reprodukce z: Viktor Kotrba 1959, 47.

Frýdlant, půdorys hradu a zámku, hrad a zámek švédskou pevností. Reprodukce z: Kotrba 1959, 48.

Frýdlant, hrad a zámek, půdorys. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Dolní zámek, půdorys prvního patra. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Dolní zámek, půdorys druhého patra. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Dolní zámek, půdorys podkroví. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Horní hrad, půdorys sklepů. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Horní hrad, půdorys přízemí. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Horní hrad, půdorys prvního patra. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, Horní hrad, půdorys druhého patra. Reprodukce z: MENCLOVÁ 1967

Frýdlant, horní hrad, dnešní pohled z východu. Foto: autor

Frýdlant, horní hrad, nádvoří, dvě lodžie otevírající se dvoupatrovou arkádou, jižní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, sgrafita, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Hra v kostky v polním ležení, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Štvanice na jelena, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Výjev odsouzenců, oběšení a stětí mečem, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Vraždění osob bez rozdílu věku a pohlaví, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, Zemský soud, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Horní hrad, nádvoří, renesanční sgrafita, východní křídlo hradu. Foto: autor

Frýdlant, Dolní zámek s Kastelánským křídlem, pohled ze zámeckého dvora na severovýchodní část zámku, <http://www.zamky-hrady.cz/1/frydlant.htm>, vyhledáno 5. 3. 2011

Frýdlant, Dolní zámek, průčelí zámku s věží, východní křídlo zámku. Foto: autor

Francie, zámek Blois, spirálovité renesanční schodiště v křídle Františka I., <http://www.loirechateaux-france.fr/english/s-informer/chateaux?blois>, vyhledáno 16. 4. 2011

Francie, Zámek Chambord, renesanční schodiště ve věži. Reprodukce z: KAUFFMANN 1970, 123.

Německo, v severozápadním Sasku vměstě Torgau, zámek Hartfels, schodišťová věž saského typu, <http://www.fotocommunity.de/pc/pc/display/22488700>, vyhledáno 16. 4. 2011

Frýdlant, Dolní zámek, Osmiboká věž o čtverhranném základu v přízemí s točitým schodištěm, východní křídlo zámku. Foto: autor

Frýdlant, Dolní zámek, Osmiboká věž o čtverhranném základu v přízemí s točitým schodištěm, východní křídlo zámku. Foto: autor

Frýdlant, Kastelánské křídlo propojené rizalitem s Dolním zámkem. Foto: autor

Frýdlant, Dolní zámek, sdružená okna s naznačenými kuželky ve sgrafitové technice, Kastelánské křídlo. Foto: autor

Frýdlant, Křídlo zámecké kaple propojené prampouchem k Hornímu hradu. Foto: autor

Frýdlant, Křídlo zámecké kaple, štíty s prvky saské renesance. Foto: autor

Frýdlant, Křídlo zámecké kaple propojené prampouchem k Hornímu hradu, pohled od jihu, http://www.gamepark.cz/frydlant_zamek_549860.htm, vyhledáno 5. 3. 2011

Liberec, původní radnice, Marco Spazzio, 1602–1893, <http://www.archliberec.cz/index.php?&lang=1&M=002.005.&ID=26>, vyhledáno 14. 3. 2011

Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Gerhard Heinrich, Redernské mauzoleum, 1605–1610. Foto: autor

Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Gerhard Heinrich, Redernské mauzoleum, po pravici sochy Melchiora je jeho žena Kateřina k němu vzhlížící a držící šátek, po Melchiorovi levici je jeho syn Kryštof, 1605–1610. Foto: autor

Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Marco Spazzio, renesanční kamenná kazatelna. Foto: autor

Frýdlant, Kostel Nalezení sv. Kříže, Marco Spazzio, renesanční pískovcová křtitelnice. Foto: autor

VIII. Seznam použité literatury

ANDĚL 1959 — Rudolf ANDĚL: Frýdlant v Čechách. Průvodce historií státního zámku a hradu. Liberec 1959

ANDĚL 1984 — Rudolf ANDĚL: Hrady, zámky, a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III., Severní Čechy. Praha 1984

ANDĚL/KABÍČEK 1962 — Rudolf ANDĚL / Jan KABÍČEK: Hrady a zámky severočeského kraje. Liberec 1962

ANDĚL/KARPAŠ 2002 — Rudolf ANDĚL / Roman KARPAŠ (a kol.): Frýdlantsko. Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor. Liberec 2002

ANDĚL/KABÍČEK 1959 — Rudolf ANDĚL / Jan KABÍČEK: Hrady a zámky Libereckého kraje. Liberec 1959

BRYCH/RENDEK 2002 — Vladimír BRYCH / Jan RENDEK: Hrady a zámky Libereckého kraje. Liberec 2002

BURIAN/MUCHKA 1980 — Jiří BURIAN / Ivan MUCHKA: Hrady a zámky v Čechách a na Moravě, Proměny slohů a životního stylu. Praha 1980

DURDÍK 2002 — Tomáš DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 2002

DVOŘÁČEK 2001 — Petr DVOŘÁČEK: Hrady a zámky. Čechy, Morava, Slezsko. Malá obrazová encyklopedie, 2., rozšířené vydání, Olomouc 2001

DVOŘÁČEK 2007 — Petr DVOŘÁČEK: To nejzajímavější z českých hradů a zámků. Olomouc 2007

GIRSA 2002 — Václav GIRSA: Obnova a konzervace věže frýdlantského horního hradu.

In: Zprávy památkové péče, č. 3, 1997, 105–112

HALADA 1992 — Jan HALADA: Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti). Praha 1992

HEBER 2006 — František Alexandr HEBER: České hrady, zámky a tvrze. Severní Čechy. Díl II., Praha 2006

KALDYOVÁ/KOLÁŘ 1985 — Milena KALDYOVÁ / Miroslav KOLÁŘ: Figurální sgrafito. Státní zámek Frýdlant v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1985

KAUFFMANN 1970 — Georg KAUFFMANN: Die Kunst des 16. Jahrhunderts. Berlin 1970

KOŘÁN 1989 — Ivo KOŘÁN: Renesanční sochařství v Čechách a na Moravě. In: Dějiny českého výtvarného umění II/1, Praha 1989

KOLÁŘ/ŠONKA/KÁLDYOVÁ 1979 — Miroslav KOLÁŘ / Miloslav ŠONKA / Milena KÁLDYOVÁ: Restaurování sgrafit a Stelcigovi věžky, SZ Frýdlant v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1979

KOLÁŘ/ŠONKA/KÁLDYOVÁ 1976 — Miroslav KOLÁŘ / Miloslav ŠONKA / Milena KÁLDYOVÁ: Restaurování sgrafitové výzdoby kamenných článků, dvou erbů, dvanáct kamenných ostění a portálu. SZ Frýdlantu v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1976

KOLÁŘ/ŠONKA/KÁLDYOVÁ 1975 — Miroslav KOLÁŘ / Miloslav ŠONKA / Milena KÁLDYOVÁ: Restaurování sgrafit na vikýřích, ostění a erbu. Zámek Frýdlant v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1975

KOLÁŘ/ŠONKA/LENZOVÁ 1975 — Miroslav KOLÁŘ / Miloslav ŠONKA / Milena LENZOVÁ: Restaurování sgrafitového průčelí hlavního vchodu na zámku Frýdlant v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1975

KOLÁŘ/ŠONKA/LENZOVÁ 1974 — Miroslav KOLÁŘ / Miloslav ŠONKA / Milena LENZOVÁ: Restaurování sgrafitové výzdoby východní stěny křídla a severní přilehlé stěny. Státní zámek Frýdlant v Čechách, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1974

KOMAR 1988 — Jiří KOMAR: Restaurování nástropních maleb v kapli sv. Anny. SZ Frýdlant v Čechách - II. Etapa, Restaurátorská zpráva, uloženo na hradě Frýdlant, 1988

KOTRBA Viktor 1959 — KOTRBA: Frýdlant. Státní hrad a památky v okolí. Praha 1959

KRČÁLOVÁ 1962 — Jarmila KRČÁLOVÁ (rec.): Ke knize Evy Šamánkové Architektura České renesance. In: Umění X, 1962, 74–89

KRČÁLOVÁ 1962 — Jarmila KRČÁLOVÁ: Grafika a naše renesanční nástěnná malba. In: Umění X, 1962, 276–282

KRČÁLOVÁ 1976 — Jarmila KRČÁLOVÁ: Centrální stavby české renesance. Praha 1976

KRČÁLOVÁ 1989 — Jarmila KRČÁLOVÁ: Renesanční architektura v Čechách a na Moravě. In: Dějiny českého výtvarného umění II/1, Praha 1989

KUČA 2002 — Karel KUČA: Atlas památek. Česká republika od A/N. Praha 2002

MAŠEK 2003 — Petr MAŠEK: Modrá krev, 3., rozšířené vydání, Praha 2003

MENCLOVÁ 1967 — Dobroslava MENCLOVÁ: Stavebně historický průzkum. NPU-UOP v Liberci, sbírka SHP 0182/a, 1967

MENCLOVÁ 1972 — Dobroslava MENCLOVÁ: České hrady. Díl I., Praha 1972

MIKOVEC 1860 — Ferdinand Břetislav MIKOVEC: Starožitnosti a Památky země české. Díl I., Praha 1860

PAVLÍKOVÁ 1997 — Jana PAVLÍKOVÁ: Listiny nalezené v makovici velké věže hradu. In: Zprávy památkové péče, č. 3, 1997, 113

- POCHE/EHM 1982 — Emanuel POCHE / Josef EHM: Čechy. Umělecké památky. Praha 1982
- SCHEINPFLUGOVÁ/NOVÁKOVÁ 1997 — Soňa SCHEINPFLUGOVÁ / Marcela NOVÁKOVÁ: Hrady a zámky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha 1997
- SCHEYBAL 1994 — Josef V. SCHEYBAL: Státní hrad a zámek Frýdlant. Liberec 1994
- SYROVÝ 1973 — Bohuslav SYROVÝ, Architektura. Praha 1973
- SVOBODA 2004 — Milan SVOBODA: Nově objevený pramen pro dějiny mauzolea Redernů ve Frýdlantu v Čechách. In: Sborník Severočeského muzea, Historia 13, Liberec 2004, 12–16
- SOMMER 2002 — Jan SOMMER: Renesanční proměna velké věže hradu Frýdlant. In: Zprávy památkové péče, č. 3, 1997, 97–104
- SVOBODA 2002 — Milan SVOBODA (rec.): Jana PAVLÍKOVÁ / Jan ČÍŽEK: Hrad a zámek Frýdlant. In: Fontes Nissae, sv. 3, Liberec 2002, 234–235
- SVOBODA 2008 — Milan SVOBODA: Pohřební plátno s Melchiorem z Redernu. In: Sborník Národního památkového ústavu, Liberec 2008, 137–145
- ŠAMÁNKOVÁ 1961 — Eva ŠAMÁNKOVÁ: Architektura české renesance. Praha 1961
- WIRTH/BENDA 1955 — Zdeněk WIRTH / Jaroslav BENDA: Státní hrady a zámky. Praha 1955